

Чернігівський регіональний центр підвищення кваліфікації

Володимир БОЙКО

**ЧЕРНІГІВ:
ПОГЛЯД ІЗ БЛОКАДНОГО МІСТА
(публіцистика)**

Чернігів – 2022

УДК 93:35.071.5(477.51)
ББК 63.3 (4 УКР-4ЧЕР-2)
Б 77

Бойко В.

Чернігів: погляд із блокадного міста (публіцистика) / Володимир Бойко. Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2022. 48 с.

ISBN 978-617-7062-26-3

До збірки увійшла публіцистика автора переважно в газеті «День» за час, коли місто Чернігів знаходилося в оперативному оточенні рашистських військ наприкінці лютого – на початку березня 2022 р., за нього точилися бої. Статті створені безпосередньо в розпал подій, містять інформацію про них на теренах міста та області, побутові деталі, відображають особистий погляд та відчуття.

Видання призначене для всіх, хто цікавиться українською історією, регіональним краєзнавством та урбаністикою.

УДК 93:35.071.5(477.51)
ББК 63.3 (4 УКР-4ЧЕР-2)

ISBN 978-617-7062-26-3

© Володимир Бойко, 2022
© Сіверський центр
післядипломної освіти, 2022

ЗМІСТ

Передмова	4
Чернігів тримається... Але – закрийте небо!	7
Чернігів та російська орда	7
Нині Білорусь – ворог	10
Блокадний Чернігів	12
Вони нищать наші символи	14
Місцеве самоврядування та війна	16
Про колективну відповідальність Росії	18
Місто без струму	20
Чим рашисти нищать Чернігів	21
Дим над містом	23
Мале місто за пасивної окупації	25
Навіщо росіяни нищать наше культурне надбання	27
«Нас хочуть перетворити на Маріуполь»	28
Російська орда зайшла до Славутича	30
«Зелені» та «чорні» чоловічки	32
Задзеркалля	34
Нищення бібліотек	36
Тиша в Чернігові	37
Чернігів вистояв	39
Лекція та сподівдь від Володимира Бойка	41
Фронтове місто...	42

ПЕРЕДМОВА

Новий етап чергової російсько-української війни, що розпочався 24 лютого 2022 р., зокрема події, пов'язані з провалом рашистського бліцкригу, довго залишатимуться виключною темою в українській публіцистиці. Причетність до історичних подій, що змінюють нас та світ, спонукає сучасників, очевидців фіксувати власні почуття та реакцію на тектонічні зрушення. Через цифровізацію технічно це стало значно простіше, ніж будь-коли. Для майбутніх дослідників такі матеріали становитимуть неабиякий інтерес – аби ж вони не потонули в інформаційному океані. Мабуть тому спостерігається справжній парад книжок – вони житимуть явно довше, ніж пост в Інтернеті. В тому числі про блокаду Чернігова наприкінці лютого – на початку квітня 2022 р.

Тож дозвольте поділитися своїми рефлексіями в одній збірці. Вона складається з серії статей, що розміщувалися на сайті газети «День» (одна – «Голосу України») та були оприлюднені в період з 7 березня по 20 квітня 2022 р. Тобто перша стаття з'явилася наприкінці другого тижня боїв за місто над Десною, а останні – майже за три тижні після його деблокади. Весь цей час автор перебував у Чернігові. Спонукальний чинник такого рішення – бажання бути корисним країні та місту. Публіцистика розгадалася автором як засіб спротиву: поява статей відображала спроби визначити для себе його форму за обставин, коли звичний алгоритм зруйнували прибульці.

Це не хронологічний опис чи зважений прискіпливо-відсторонений аналіз подій – скоріше дуже особистісний, часом емоційний погляд. Це відгуки на поточні події мешканця територіальної спільноти, що разом із Збройними силами України та підтримуючи їх боролася за своє життя, власну гідність та українську ідентичність.

Джерела інформації – відкриті дані, що з'являлися в повідомленнях – ЗМІ, нових медіа, на приватних сторінках. Вочевидь, також те, що бачив на власні очі та чув. Скажімо, вибухи ФАБ-500 (кілька разів рвануло десь хвилин за дванадцять пішого ходу). Чи артилерійські дуелі. Якісь деталі ставали відомими через знайомих тероборонців – насамперед, у вигляді пояснень. А ще цікавила реакція людей на події – думки, оцінки... Для їх вивчення напрочуд ефективними виявилися розмови біля елетрогенераторів – під час щоденної процедури зарядки гаджетів. Не скажу, що вони викликають ностальгію, але відчуття згуртованості перед ворогом та бажання допомогти один одному незабутні.

Існували й інші способи здобуття чи перепроверки інформації. Не все, що було відомо, потрапляло до статей – спрацьовувала воєнна самоцензура. Знав більше, але писати про деякі речі було не можна (і тепер). Тому щось залишалося на невідоме колись. І навпаки – в статтях свідомо посилювалася емоційна складова, спрямована на сприйняття читачем. Втім інформація подавалася завжди на основі відомих фактів.

Переважає більшість публікацій – про Чернігів. Але є виключення: про мале місто під час окупації (без зазначення його назви, йдеться про Сновськ), про захоплення ординцями Славутича, інші події на теренах області. В основі – тривалі спілкування з їхніми мешканцями в форматі реального часу. Принаймні три повідомлення первісно готувалися для іноземних ЗМІ – про поточну ситуацію в місті на початку березня, колективну відповідальність росії та білорусі, про нищення української історико-культурної спадщини.

На думку автора найвдаліша публікація – «Місто без струму». Вона відображає апокаліптичну картину сучасного великого міста, яке на тривалий час залишилося без електроенергії. Йдеться про перший тиждень такого стану, а всього їх було чотири. Як згодом з'ясувалося статтю переклали англійською мовою для сайту Euromaidan Press, хоча призначалася вона для українського читача.

Окрема розмова – створення статей. Перша готувалася, коли більша частина міста отримувала струм, тобто текст набиралася на ноутбучі. Але успішна оборона міста викликала хворобливу реакцію московитів – вони почали нищити критичну інфраструктуру й Чернігів на чотири тижні поринув у темряву, позбувся тепла й питної води, настало якесь новітнє середньовіччя. Тож як це виглядало.

Тема наступної публікації продумувалася оперативним чином: за день – два (хіба що виникала раптово як відгук на подію – й таке траплялося). Потім – пошук додаткової та уточнюючої інформації вищезгаданими засобами (як правило – їхня комбінація). Одночасно – кількагодинна процедура з зарядки смартфона. Втім, вона виявилася дуже корисною не лише за своїм прямим призначенням. Далі – звичайною кульковою ручкою (яка архаїка, але добре, що не пером) написання та підзабута правка тексту з усіма видаленнями та вставками. Писати було трохи проблемно, бо темперетатура в квартирі коливалася в межах 6–10 градусів плюс. До речі, в сенсі побуту то була найбільша проблема – постійний, кількатижневий холод. І нарешті (не раніше 19.00, бо надто багато часу забирали звичайні побутові справи) – набір майбутньої публікації на месенджері фейсбуку за допомогою смартфона (бо ноутбук не працював). Авжеж весь час пальцями, що так собі

слухалися. Це «найромантичніша» частина, бо з огляду на обставини, зокрема жорстке дотримання світломаскування, дійство відбувалося в ванні за ледь не суцільної темряви з використанням звичайної свічки або ж (та) ліхтарика-свічки під періодичні звуки вибухів. Був час, коли канонада в Чернігові не припинялася ні на годину, тому дотримання правила «двох стін» виглядало явно не зайвим.

То ще не все. Інтернет тоді ледь-ледь ворушився, тому треба було знайти місце, де гаджет міг «схопити» сигнал та передати набрані фрагменти. Не кожного разу таке вдавалося, бувало, що текст «пробивався» лише за кілька годин (звідси деякі часові збої в публікаціях). В сенсі якості сигналу найкраще було вирушити до центру міста та забратися десь на восьмий – дев'ятий поверх. І таке траплялося. Приймав матеріали Іван Капсамун, за що йому дуже вдячний. І вже наступного дня (або й того самого) з'являлася публікація на сайті газети «День». Так ледь не кожного вечора.

Був період, коли матеріали оприлюднювалися щодня або навіть по два на день. Цікаво, що найбільше поширень отримав невеличкий сюжет про бібліотеки. Але й інші статті також знаходили свого читача, про що свідчать численні репости, – події в Чернігові та біля нього тоді привертали неабияку увагу. Хоча нам, мешканцям міста, здавалося (може не здавалося?), що інформації про стан справ у блокадному Чернігові недостатньо – порівняно з тим, що ми бачили та відчували. Стимулюючий фактор для роботи, чи не так?

За таких умов блогерство тривало до початку квітня. Останні три публікації з'явилися після деблокади Чернігова та деокупації області, коли комунальники відновили електричний струм, в квартирах потеплішало, припинилися обстріли міста. Вони – спроба сказати те, що забулося, або не отримало належної уваги в попередніх статтях: зокрема, як жити, коли раптом зникають ледь не всі блага цивілізації, а елементарне пересування містом стає небезпечним.

Всі статті подані в редакції на час публікації – жодних правок не вносилося, в тому числі – орфографічних. Наведені посилання, за якими вони розміщені. Зазначені дати оприлюднення.

Володимир Бойко

ЧЕРНІГІВ ТРИМАЄТЬСЯ... АЛЕ – ЗАКРИЙТЕ НЕБО!

Чернігів тримається дванадцять днів. Місто, що нараховує біля 280 тис. мешканців, росіяни постійно обстрілюють з артилерії, ракет, скидають бомби ФАБ-500. Є фотографії бомб, які не розірвалися. Американці в це не вірять (бомби) – тож розкажіть і покажіть, будь ласка, ступінь варварства, до якого впала Росія. Російська армія обстрілює Чернігів і вдень, і вночі, навмання, коли нічого не видно. Вони вже зруйнували щонайменше чотири школи, два дитсадки, дві лікарні, міську бібліотеку. Тож росіяни руйнують соціальну інфраструктуру міста, це терор проти мирного населення. Вчора вночі в Чернігові не було електрики, водопостачання, теплопостачання (зараз відновлено). Росіяни намагаються нас залякати.

Тому Україна просить – закрийте небо! Припиніть вбивати мирних жителів та руйнувати міста. На землі українське військо бореться з новітньою ордою, але стріляють у нас з неба. Вчора з'явилася інформація, що кілька країн Центральної та Південної Європи передадуть Україні десятки літаків. Якщо це правда, ситуація в небі може істотно змінитися. Але ми одразу почули заяву канцелярії прем'єр-міністра Польщі – ні, ми не передамо літаки Україні. Не розумію, що відбувається. Чи Україна не бореться також за свободу Польщі? Якщо не можете закрити небо – хоч літаки дайте! Лише гуманітарної допомоги, іншої підтримки недостатньо. Водночас ми буде вдячні Польщі. Прошу громадської підтримки. Про символічні події. У січні 1918 року на Чернігівщині відбувся легендарний бій між російськими та українськими частинами біля залізничної станції Крути (біля Ніжина). Тоді наступ росіян на Київ було затримано на два дні, але поле бою залишилося за ними. Два дні тому під Крутами відбувся другий бій. Цього разу перемогли українці. Цього разу росіяни програли в цьому сенсі – другим Крутам не бути.

День. – 2022. – 7 березня // <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/chernigiv-trymayetsya-ale-zakryyte-nebo?fbclid=IwAR19-Ga6293pTJbcaqKdtPitI7PQ-YUIOTXLZBGq03DVoWKSPvlqEsfbzk0>

ЧЕРНІГІВ ТА РОСІЙСЬКА ОРДА

Жодного вогника – місто в суцільній темряві, лише холодне світло місяця, що лише додає враженням апокаліпсичності. Немає струму, постачання тепла, водогони не працюють, відсутній мобільний зв'язок та інтернет. Раптом зникли блага цивілізації, а звичний спосіб життя виявився зруйнованим: непрацюючі підприємства, немає громадського транспорту, закриті кафе, переважна більшість магазинів – теж... Це

Чернігів 11 березня 2022 р. – тисячолітній красень начебто поринув до середньовіччя.

Причина зрозуміла: нашестя сучасної орди – російської. 25 лютого вона спробувала взяти місто сходу, але не вдалося – її стрімкий марш на південь було зірвано на межі навколишніх сіл. То не новина – знавці києворуської доби стверджують, що розгалужена мережа приміських поселень княжого града відіграла видатну роль не лише в господарстві, а в воєнній справі, гальмуючи просування ворога. Так трапилося й цього разу – знову бачимо переважно ті самі літописні назви поселень. Що ставалося з ними під час нападів розкажуть археологи, а сучасна трагедія приміських сіл Чернігова розігрується просто на наших очах.

Дістається й місту. Давній Чернігів у шанувальників «духовних скрепів» посідає особливе місце – билинне місто, один із цивілізаційний центрів слов'янства. Так само, як і Київ. Без них вся концепція минулого Мордору «висить у повітрі». Але росіяни нищать Чернігів – це означає, що він не їх. Не існує жодної духовної спорідненості, лише хворобливі фантоми.

Зазнавши перших невдач, окупанти перейшли до планомірного терору міста. Першим його актом став обстріл історичного центру та знищення архітектурної пам'ятки – колишнього кінотеатру, а також дитячої стоматологічної поліклініки, міської бібліотеки. Чудовий вибір, чи не так? За таких обставин починаєш наочно розуміти що таке варварство. До тисячолітніх соборів залишалося не так багато – а що вони їм?

Світ облетіли шокуючі знімки – старовинні споруди Чернігова на тлі гігантського стовпа диму. То горів один із найбільших у місті торговельних центрів. Його бомбардування виглядало нелогічним – в принципі, прибульці віддають перевагу мародерству – рідкісний магазин навколо міста вцілів. А тут нищення – ймовірно, через неможливість грабунку.

Далі більше – під час наступного нальоту воїнство пекла знищило лікарню. Втім однієї, мабуть, їм було замало. Тому за два дні знищили другу – так званого третинного рівня, тобто вузько спеціалізовану. Що робити пацієнтам, які більше ніде в області не зможуть отримати такі послуги? Це нападників не цікавить.

Взялися за школи – одна за одною (не відразу, планомірно) знищили або серйозно пошкодили чотири, також щонайменше два дитячих садочки, а за компанію – ще й реабілітаційний центр для дітей-інвалідів. Є такий вираз на новоязі: це вже повний треш.

Втім й цього виявилось недостатньо – ракети та снаряди почали прилітати в багатоповерхівки, щонайменше в одному випадку (є відео) російський (чи білоруський?) пілот навмисно вразив висотку. Її фото набуло сумної відомості, потрапивши на першу шпальту газети «The New York Times». Того дня в Чернігові загинуло під авіа, артилерійськими та ракетними обстрілами 47 мешканців. Не гребують ординці й садибами – вони влучили в кілька атмосферних дерев'яних будинків, щонайменше один зруйнований вщент – тут загинула ціла родина.

Діючи секторально та системно новоявлені «визволителі» вирішили зайнятися спортом й скинули 500-кілограмові бомби на міський стадіон. З огляду на його ім'я було б «доречніше» ракетами. Але з їх мабуть, економлять, тож сучасні варвари використали зброю часів II світової війни. Американці навіть відмовлялися вірити, що таке можливо на початку XXI ст. Стадіону в Чернігові вже немає.

Попутно «скрепоносці» вдарили по ще одній (вже другій) бібліотеці. Мабуть це знак – на їхню думку українці забагато читають і не те читають. Будинок, між іншим, особливий – збудований на громадські гроші на початку XX ст. у псевдоготичному стилі. Він призначався для музею старожитностей, а саме – розміщення колекції Василя Тарновського. Окремі її елементи дуже добре відомі завдяки картині Іллі Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану» – це зброя та спорядження козаків.

Досі до найбільших історичних пам'яток прямих влучень не було, але за наявного підходу воїнства тьми це лише питання часу – таке враження, що вони психують та часами гатять по Чернігову за принципом «куди Бог пошле». Приблизно так, як загопи Муравйова обстрілювали Київ в січні 1918 р., знайома тактика. У зв'язку з цим постає питання – Росія є членом ЮНЕСКО? Може нищення стародавнього Чернігова – достатня підстава, аби виключити бандита з шанованого клубу?

Стосовно туризму – цієї ночі саме він опинився в центрі уваги орків: їм чомусь не сподобався один з найкращих готелей міста, тож вгатили ракетою. Тепер колись затишна, знайома багатьом адекватним гостям міста споруда виглядає як розгорнутий кратер. Попутно знищено кілька малих бізнесів, розташованих поруч.

Те, що відбувається в місті над Десною, а так само в Харкові, Сумах, Охтирці, Волновасі, містах-супутниках Києва – це ніщо інше, як терор проти мирного населення з метою зламати його волю до спротиву. Такий собі рімейк практик середини XX ст., де й живуть

керманичі Мордору. Можливо, вони хотіли почути – мовляв, Париж було оголошено відкритим містом або щось таке від мешканців міста. Втім реакція виявилася іншою – зібраність та згуртованість, злість. Люди напрочуд стійко прийняли біду, що її приніс «русский мир». Згасли суперечки – все ясно.

Питання – навіщо це все знадобилося Москві. Відповідь така – Чернігів й інші українські міста на очах формували європейський стиль життя. По чверті століть блукань нам нарешті почали вдаватися реальні зрушення. Це успіх, можливо, не надто щодня помічався. Але його злякалися за поребриком – ми як спільнота демонстрували здатність створити альтернативу на основі інших цінностей – поєднання європейських, національних, територіальних, різноманіття релігійних. Це означає – нам є за що боротися, ми розуміємо за що боремося та навіщо.

День. – 2022. – 12 березня <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/chernigiv-ta-rosiyska-orda?fbclid=IwAR26AiG11DoGIJ3xzvrJ1M7X0FgqBKaaEixGfQkabri-uQEnS2BgcMUbR9k>

НИНІ БІЛОРУСЬ – ВОРОГ

Білорусь – поплічниця Росії. Саме так визначена наша північна, колись дружня сусідка, Радою ЄС. Білорусь – чи не найбільше розчарування нинішньої російсько-української війни. Йдеться не про режим Лукашенка чи всіх білорусів – немає питань до тих, хто перебуває в полоні російської пропаганди. Так само, як і до переважної більшості росіян. Ні за своїм світоглядом, ні за ціннісними орієнтирами від них ніхто нічого не чекав. Принаймні до того часу, коли їхнє комфортне життя буде геть зруйновано. Але ж всі попередні роки чомусь існувала така думка, що 30% білорусів здатні мислити критично та відповідально. Війна засвідчила – то була помилка. Тож надалі йтиметься про колишніх «адекватних».

В день початку широкомасштабного нападу Росії на Україну спробував додзвонитися знайомим, колегам з Гомеля та Мінська – власне тим, хто в 2020 р. просив українців про допомогу та пишалися несподіваним проявом громадянської активності. Реакція виявилася приголомшуюча, приблизно така (узагальнено): «Ми вам співчуваємо, але говорити на цю тему не будемо, вибачте; А де ви були в 2020 р.: Ми країна окупована та нічого не можемо; У нас за будь-який прояв протесту хапають – ми не можемо; Ви круті, але це не наша справа; Ми рятуємо ваших біженців, можете приїхати; Університет Каразіна горить? Та ні, пишуть, що управління поліцією; Білорусь бере участь в нападі на Україну – про що ви кажете» – і т.п. «шедеври» думки. В цілому вони «відморозилися».

Літаки та ракети, що нищать українські міста з території Білорусі, наступ з півночі, що дозволив, зокрема, швидко пройти Чорнобильську зону та підійти до Гостомеля, Бучі, Ірпеня, використання території Білорусі як військово-логістичної бази, є свідченням безпосередньої участі білоруських силовиків в агресії Росії – ці аргументи не сприймалися. Підсумок такий – ніяких дій на підтримку України переважна більшість колишніх вже приятелів не робитиме. Більше, коли ми з колегою-істориком спробували поширити інформацію про війну на приватних та корпоративних сторінках, білоруси їх переважно видаляли. Один навіть обурився: «Що це таке, чому тут!».

Як пояснив відомий білоруський дослідник Андрей Киштимов: «Не Зеленському і не українцям вирішувати коли нам, білорусам, виходити на вулиці». Довелося послати його курсом російського воєнного корабля. А ще маю бажання, якщо виживу та коли-небудь побачу цього пана плюнути публічно йому в обличчя. Перепрошувати за брак академізму не буду.

Дивно, але дотепер адекватніше ведуть себе білоруські військові – попри очевидну залученість вони не виявляють бажання воювати з Україною. Побачимо, як буде далі.

Не менш красномовною є позиція оточення Світлани Тихоновської. Читаємо у Франака Вячорки: «Білоруси не повинні нести відповідальність за діяльність Лукашенка у війні проти України». Це не жарт, серйозно? Дивна позиція. 2020 р. українці попереджали: квіточками та кульками політичні режими, подібні до лукашенківського, не усуваються. У відповідь чули – ми помірковані, у білорусів свій шлях, це наша справа – не вказуйте, що робити (читай – аби не було Майдану). Застереження, що ситуація в Білорусі стосується безпеки України, до уваги не бралися. «Дякуємо!». Це ніщо інше як політичне та громадянське лицемірство (або ж – свідомо робота на орків). Громадяни відповідають за свою державу та владу. Остання може існувати лише з мовчазної згоди переважної більшості громадян. Або вони не громадяни. Решта потуг опозиції виглядає як виконання театральної вистави на тему України. «Як би не змінились білоруси прірва між нами – навіки. Навіть коли в них не буде Лукашенка», - вважає земляк-чернігівець Анатолій.

Ім'я білорусів рятують одиниці – такі як відомий білоруський історик Алесь Смелянчук – він підготував та поширив антивоєнну відозву. Хоч так. Наприкінці січня цього року в останній раз розмовляв із гомельською історикинею Валентиною Лебедевою. Невиліковна хвора вона найбільше хвилювалася не своїм станом, а загрозою війни,

що нависла над Україною. Її слова були ледь не фізично пронизані болем. Валентини не стало 8 лютого, а після неї залишилися хитромудрі білоруси.

Хто дійсно бореться за честь Білорусі та білорусів – це сотні, можливо – тисячі добровольців, які взяли зброю у цій війні з Росією. Це єдині білоруси, які проявили реальну, а не опереткову солідарність із Україною.

Нині Білорусь – ворог. Переважна більшість її громадян не хочуть дивитися фактам в обличчя – їм так зручно. Важке, але необхідне відкриття, аби краще розуміти післявоєнні відносини та вибудовувати їх відповідно.

День. – 2022. – 13 березня <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/nyni-bilorus-vorog?fbclid=IwAR26AiG11DoGIJ3xzvrJ1M7X0FgqBKaaEixGfQkabri-uQEnS2BgcMUBR9k>

БЛОКАДНИЙ ЧЕРНІГІВ

Фантасмогоричне сполучення, що стало реальністю. Залишаються якісь можливості сполучення з зовнішнім світом – бажаючі можуть залишити місто на власну відповідальність. Однак це принципово нічого не змінює – значне, за європейськими мірками, та ще й давнє місто відрізано від щоденних джерел постачання російською ордою. В такому стані Чернігів живе понад два тижні. Що відбувається – тепер вже не з документів, а на власні очі.

В перші день-два містяни розкупили основні запаси в магазинах, створивши собі безпековий зарап. Водночас кількість працюючих магазинів скоротилася в рази й надалі зменшується. Полиці порожніють – першими зникають м'ясні та молочні вироби, риба – а потім й інші товари. Як не дивно днів десять ще можна було купити цитрусові, каву в зернах. Чи не останніми розкупувються цукерки та червона ікра. Це якщо говорити про довоєнні запаси. Зрештою полиці починають виглядати так, як на межі 80-90-х рр. минулого століття. Далі – похід по торгівельних точках аби щось купити. Скажімо, свіжу булочку та круасан – за щастя. Втім, народу багато – зали мережевих супермаркетів тепер виглядають як пункти підзарядки смартфонів. Подібні «тусовки» можна зустріти по всьому місту, адже на другому тижні війни воїни пекла серйозно пошкодили енергопостачання. Що в свою чергу змусило закритися кілька досі працюючих магазинів.

Подібна ситуація й з аптеками – працює дуже обмежена кількість (адреси міська влада повідомляє регулярно), за рахунок гуманітарки забезпечуються насамперед лікарні, полиці аптек поступово порожніють. Найбільша небезпека – брак ліків, які пацієнтам необхідно

приймати регулярно, аби жити. Це ще один злочин Росії, за який вона має бути покарана.

Війна принесла з собою повітряні тривоги – в місті над Десною вони лунають від першого дня. Небезпека, уособлена сиренами, психологічно та фізично вимотує – спробуйте піднятися 4-5 раз на ніч, а за добу по 10-12 раз (і таке було). Як засвідчують знімки з Чернігова – небезпека більш, ніж реальна. Реакція містян дещо різна – там, де інтенсивність більше, ховаються по підвалах, де менше – сподіваються на захист стін у середині будинків. Остання тактика більш поблажлива, але небезпечніша.

Гуманітарна ситуація в місті суттєво погіршилася після знеструмлення його більшої частини. Одночасно зникло постачання води (на тепер частково відновлено), повністю зник обігрів квартир – за умови мінусової температури, виникли значні проблеми з мобільним зв'язком та інтернетом. Пішли розмови – можливо, доведеться готувати їжу в дворах на вогнищах. В іншому блокованому місті, Славутичі, вже так і роблять.

Знеструмлення міста призвело до зникнення сирен, що на електричному живленні. Але не безпеки – кожного дня рашисти завдають місту все нових і нових ран. Втім людей на вулицях міста побільшало – таке враження, що вони звикли до канонади та «прильотів».

Чернігів досі напрочуд чисте місто – з усіма своїми фортифікаційними спорудами та покоцаним асфальтом. То окрема тема – коли йдеш знайомими вулицями та дивишся на вибиті вітрини, зруйновані будинки, а під ногами у тебе тріщить скло. А люди фотографують наслідки дій російських варварів. Сьогодні почув таке, від жінки, що приїхала з окупованої території – орки, виявляється переконані, що в Чернігові нікого немає, тож вони можуть сміливо гатити градами та смерчем по місту. З їхньої точки зору – це цілком прийнятно. Але до північної фортеці України вони увійти не можуть.

На вулицях захисники міста – армія, поліція, територіальна оборона. Чимось це нагадує добу магдебурзького права – тоді на захист своєї територіальної громади, разом із державними підрозділами, ставали громадяни міста.

З настанням темряви місто зникає в її обіймах – чернігівці швидко звикли до світломаскування. В оселях залишаються невеликі вогники, що створює атмосферу взаємного тяжіння, помножену на небезпеку. Люди стали більше спілкуватися один із одним та толерантнішими. Це відчувається скрізь – коли підкажуть що робити

і як, потримають двері, попередять чи просто порозмовляють. Неймовірна стійкість.

Ми не прагнули цього випробування. Але, якщо вже так сталося – в кожній ситуації є своя зворотня сторона. Це жорстокий шанс стати кращими та створити країну, про яку кожен із нас мріє.

День. – 2022. – 14 березня [https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/blokadnyy-
chernigiv?fbclid=IwAR0Etc-5nGJNrh95TcPo8oK311gNb07oUu2qNzJ7QTFLwdbnRP9JebTzGR0](https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/blokadnyy-chernigiv?fbclid=IwAR0Etc-5nGJNrh95TcPo8oK311gNb07oUu2qNzJ7QTFLwdbnRP9JebTzGR0)

ВОНИ НИЩАТЬ НАШІ СИМВОЛИ

Останній раз в Україні університети підривали нацисти, а церкви комуністи, тепер те саме роблять рашисти. В Чернігові російська орда фактично знищила церкву святителя Феодосія. Храм новий – 90-х років ХХ ст., збудований в еkleктичному стилі, що в основі своїй продовжує традиції українського бароко. Належить УПЦ, що підпорядковується ПЦУ. Для шанувальників «духовних скреп» такі деталі значення, вочевидь, не мають. Цей черговий прояв московського варварства дуже символічний для Чернігова. Св. Феодосій (за життя – архієпископ Углицький) вважається духовним покровителем міста. В 1986 р., коли сталася аварія на Чорнобильській АЕС, вітер зі станції оминув Чернігів у перші, найпекельніші дні. Народна молва тут же приписала таке диво заступництву святого. Згодом чернігівці трохи жартували з цього припущення, навіть випустили місцеві гумористичні гроші, на яких Феодосій зображений з дозиметром. Але то в минулому. А тепер сатанізм, що взяв в облогу сакральне місто, спочатку пошкодило, а потім й доруйнувало храм на честь заступника міста. Не має значення випадково в розпал бою чи навмисно: вони нищать наші символи.

І освіту – сильно постраждав Чернігівський національний технологічний університет – його головні корпуси опинилися в зоні обстрілу. Колись ми чули таке: українцям вистачить знань правил дорожнього руху, аби вони не потрапляли під колеса німецьких автомобілів. Перепрошую – тепер вже російських. Гримаса історії. Останній раз в Україні університети нищили нацисти, тепер те саме роблять рашисти.

Поруч із церквою та університетом незрозумілою виглядає атака на горілчаний завод. Ймовірно, через неможливість добратися до запасів його продукції орки вирішили знищити підприємство. Це якщо шукати якусь послідовність в їхніх обстрілах. Але дуже часто вона відсутня. Скажіть, будь ласка, навіщо обстрілювати приміщення банку та аптеки? Це на додаток до попередніх «подвигів». «Тупа сила у стилі Другої світової війни», – так визначив дії російської армії в Україні один із функціонерів НАТО. Злість та ненависть до нас із тієї сторони

зростає. Цілком ймовірно, що принаймні частина обстрілів Чернігова – це банальна помста. Гатять із артилерії, градами, смерчами – просто по забудові. Канонада в місті лунає майже весь день із невеликими перервами. Схоже, що до її гуркотіння люди звикли – на вулицях містяни навіть не прискорюють крок, лише прислуховуються з якої сторони обстріл. Літаків стало менше, хоча є – позавчора один із них пішов у піке до лісосмуги. Втім певна послідовність дій орків простежується.

Тепер вони намагаються, насамперед, ущільнити блокаду міста, для чого облаштовуються навколо нього. І водночас прагнуть зробити життя в місті нестерпним. Мета – максимально вичавити мирне населення, а тих, хто залишився підштовхнути до акцій протесту – мовляв, навіщо ви обороняєтеся, мені до поліклініки треба (умовно). Звідси така увага московитів до комунальної сфери міста. Вони накрили вогневим ударом один із водозаборів міста, вбили та поранили при цьому кілька цивільних співробітників водоканалу. Чим не почерк нацистів під час облоги Ленінграду? В сенсі дій, засобів та мети.

Також у зоні пильної уваги російської орди система енергопостачання міста. Більша його частина вже не перший день без струму та тепла. Окупанти перешкоджають ремонтам, а обстрілами намагаються збільшити відсоток знеструмлених об'єктів. Показовий момент – кілька років тому міська рада встановила на площі Героїв Небесної Сотні кілька лавок із сонячними батареями. То був ще один штрих до європеїзації повсякдення, радше символічний. А тепер це реальна опція.

Втім не на тих нарвалися. Місто справді поступово порожніє, але мешканців все ще дуже багато. І навряд чи за нинішніх обставин значна їх кількість зможе виїхати з міста. Втім настрою додають армія та територіальна оборона. Як із захопленням вигукнув мій знайомий: «Вони Боги!». Справді, кожного дня Північне оперативне командування оприлюднює підтвержені фотографіями повідомлення про знищення на просторах Чернігівщини ворожої техніки.

Чужинці прагнуть вдертися до міста. Вони нищать його символи, освіту, елементарні засади життя. Хочуть позбавити самобутності та нав'язати власну. Але ми проти.

День. – 2022. – 16 березня <https://day.kyiv.ua/uk/blog/istoriya/vony-nyshchat-nashi-symvoly?fbclid=IwAR1odbLZRujfCONy2uJXQIYNcdMF090YlvKZYLMF1Vss04GYSg2by6fJWg>

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА ВІЙНА

Нинішня російсько-українська війна – це також перевірка для нової адміністративно-територіальної системи. В завершеному варіанті вона існує трохи більше року. Нагадаю, що під час реформи з децентралізації висловлювалися побоювання чи не стануть обрані сільські, селищні, міські голови з небаченими досі повноваженнями та ресурсами феодалськими вотчинниками та осередками сепаратизму. Війна дала відповідь – ні. На тепер, в абсолютній більшості випадків, вони демонструють здатність тримати український прапор (причому – в буквальному сенсі, над радами) за екстремальних умов окупації та згуртовувати навколо себе громаду. Переконали, що жодна місцева державна адміністрація на таке не здатна. Втім у неї дещо інші завдання – і це правильний розподіл.

Що відбулося та відбувається на Чернігівщині на місцевому рівні. 24 лютого колони російської бронетехніки зі сторони Гомельщини (Білорусь) та Брянщини (Росія), трохи пізніше – зі сторони Сумщини пройшли селами та малими містами Чернігівщини. Є відео в інтернеті – це якась безкінечна череда різноманітних машин та механізмів. Транзитні населені пункти вони тоді переважно не чіпали. Ну так, скажімо, зупинилися біля магазину – зайшли та взяли, що хотіли. Просто так. Розбиті дороги – це само собою зрозуміло – уявіть собі навантаження.

Відбулися перші контакти з місцевими мешканцями. Склад прибульців здивував: слов'янських облич виявилось відверто мало. До того ж без присутності поруч офіцера вони виглядали неконтрольованою масою. А ще новоявлені «визволителі» на повному серйозі почали стверджувати, що прийшли рятувати від НАТО. Чим викликали повне нерозуміння місцевих мешканців та їхнє бажання висловитися про окупантів їм в обличчя. Реагували вони часом неадекватно. Так у селі Сиволож орки за такі розмови прострелили чоловікові ноги – він помер через втрату крові. А в Бахмацькій громаді вони застрелили двох молодих людей.

Зрештою, довжелезні колони московитів вперлися в Чернігів, Ніжин, Прилуки, а частина попрямувала на Київ, де їх теж зустріли. І тут виявилось, що насправді можливості русні не безмежні – їм не вистачає сил, аби контролювати всю територію, яку пройшли. Лише важливі для них шляхи сполучення та окремі населені пункти. З дорогами, щоправда, виявилася халепа – на якийсь день рашисти почали зустрічатися з завалами, а подекуди – з живими пікетами. Це змушувало окупантів шукати інші варіанти та витрачати час. Ставлення

рашистів до місцевих погіршилося. Тим більше, що траплялися такі події: то танк, залишений на дорозі, випадково спалахне, то машина з боєприпасами чомусь вибухне. Як у Сновській громаді, подібне траплялося й в інших. Подібні випадки свідчили – квітів немає, а от бажання партизанити є. Схоже, що орки почали підозрювати в прихованих намірах ледь не кожного мешканця. Помножте це на алкоголь. Днями Чернігівщину вразила новина: у селі Мохнатин БМП окупантів розстріляла трьох юнаків. Є інші свідчення про подібні трагедії, що вимагають підтвердження. Як висловився один із прибульців у розмові з місцевою мешканкою: «Ти розумієш, тут так: або ви мене, або я вас. Так краще я вас».

В населених пунктах, де оселилися орки, пограбовані ледь не всі магазини. Окупанти відбирають у місцевих телефони та сімкарти, часом крадуть господарських тварин (їсти хочеться). Ведуть себе як саранча на городі. А ще використовують місцевих мешканців як прикриття, розуміючи, що по селах українська армія не стрілятиме. Для московитів то не проблема. Свідчення тому – розбиті села навколо Чернігова.

Є випадки залякування, аби дістати інформацію. В Ріпках рашисти вимагали у Анатолія Кульченка, керівника місцевої організації мисливців та рибалок, списки її членів. Але їх співрозмовник вихопив гранату, забравши з собою кілька окупантів.

Є спроби встановлення окупаційної адміністрації. Так 9 березня міський голова Городні Андрій Богдан провів патріотичний мітинг у день народження Тараса Шевченка. Московити вирішили усунути голову та почали шукати колаборантів серед місцевих. З якогось бодуна обрали Романа Макася (відома в громаді людина) та запропонували йому очолити громаду (на яких підставах?). Отримавши відмову почали ширити інформацію, що той погодився. Роман застрелився. Ще одна смерть на совісті рашистів. Також це свідчення наскільки погано вони розуміють політичну ситуацію в Україні – у нас природньо вільно висловлювати свої переконання та водночас бути її патріотом.

Що надихає – жоден міський, сільський, селищний голова на Чернігівщині не зрадив своїм виборцям, присязі та Україні. Незалежно чи є на теренах громади підрозділи російської орди чи немає. І люди таку позицію вибраних ними очільників шанують. Тим більше, що вона підкріплюється щоденною роботою з організації життєдіяльності громади, що добре видно. Абсолютна більшість керівників громад (незалежно чи є орки, чи ні) агресію називають агресією, окупантів – окупантами та закликають працювати на нашу перемогу. Це за обставин, коли московити можуть з'явитися будь якої миті.

Тож місцева українська демократія проходить власне жорстке випробування на життєздатність. І тримається гідно.

День. – 2022. – 17 березня https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/miscve-samovryaduvannya-ta-viyna?fbclid=IwAR0Jmo4EVfmCMMLq4Hrsbw7rGm_kdpchgSY64AO6HzXnaXCI2T-HpWteAd0

ПРО КОЛЕКТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОСІЇ

Будь яка влада може триматися лише за мовчазної згоди суспільства, де здійснює управління. Не йдеться про такі законодавчо закріплені процедури, як вибори. Справа в іншому: чомусь переважна більшість громадян вважає за прийнятне для себе погодитися з існування діючої влади. Не важливо з яких міркувань. Навіть якщо вона їм не подобається.

Так є, зокрема, в сучасній Росії та її поплічниці Білорусі (за визначенням Ради ЄС). У обох народів були варіанти в 90-х рр. ХХ ст. – чи спробувати створити нову складну демократичну систему державного управління, чи погодитися на значно примітивнішу, але знайому та зручну авторитарну. Обидва народи (в дещо різний спосіб) свій вибір зробили. Більшість росіян «купувалася» на нафто- та газодолари, пристойний рівень життя в Москві, Санкт-Петербурзі, низці значних міст, а ще на імперську ідею, великодержавність, що гріє російську душу краще, ніж Сонце. Білорусам сподобався голова колгоспу та можливість у сенсі організації життя опинитися в знайомому совку. І не стільки силові акції влади (включно зі вбивством політичних опонентів), скільки запропонований «соціальний пакет» гарантував довготривалість лукашизму. Паразитарного авторитарного соціального політичного режиму.

Були спроби змінити ситуацію. Ми пам'ятаємо Болотну площу в Москві та події, з нею пов'язані. Багатообіцяюча заявка, але чим вона завершилася? Подібно й в Білорусі. 2020 р. країну сколихнули кількасоттисячні протести (їх предтеча – 2010 р.) через брутальну фальсифікацію виборів та їх результатів. Що в підсумку відомо – і самі програли, і сусідів підставили. В обох випадках переважна більшість протестувальників не бажали виходити з зони комфорту. Вони виявилися неготовими жертвувати звичними життєвими благами, алгоритмом життя, часом – життям заради свободи та здобутків, які поки що виглядали доволі абстрактно. То чи не краще втримати те, що є? В іншій ситуації можна було б знизати плечима. Але ж є наслідок – війна, вбиті люди, зруйновані міста.

Наведу особисті приклади позиції не протестувальників, але притомних (так вважалося) росіян. Віктор Мироненко – відомий політик доби Михайла Горбачова, історик, керівник Центру українських

досліджень Інституту Європи Російської академії наук. 24 лютого написав Віктору Івановичу до месенджера та попросив зробити все можливе, аби вплинути на божевільне рішення Кремля.

Як варіанти називалися заява Михайла Горбачова чи інших відомих діячів. В ідеалі – громадська кампанія в будь який спосіб. У відповідь почув про великі попередні зусилля та необґрунтованість особистих претензій (?) тепер. І ключова теза – Ви хочете, аби нас знищили? Моя реакція – а нічого, що нищать Ваше рідне місто – перше у світі найкраще, як казали? Може так статися, що Вам не буде куди повертатися та з ким зустрічатися. За такі розмови був видалений із фейсбучних друзів. Заява, до речі, була, доволі сервільна. Мабуть, так у Москві спокійніше та безпечніше.

Інша притомна росіянка, історикня, випускниця МГУ, ледь не ридала, жаліючи українців, але категорично відкинула заклик приєднатися до кампанії стосовно відключення Росії від SWIFT. Бо їй необхідно доньці до Туреччини надсилати перекази. Такі вони – адекватні росіяни.

Щодо переважної більшості громадян Мордору – це фашизоїдна нація. В перші дні війни в Україні ширилися заклики розмовляти зі своїми родичами, знайомим в Росії та розповідати їм, що відбувається в нашій країні. Вийшло так, що це вони почали розповідати, що робиться в Україні, в тому числі про необхідність та чудові результати спеціальної військової операції. Абсолютний сюр. З ким не розмовляв – та сама ситуація. Навіть у власній великій родині. Скажу більше – неодноразова бачив у мережі як вони радіють нашим бідам. Мовляв – це вам за Донбас. Росіяни в цілому – народ зі спотвореними моральними орієнтирами.

У зв'язку з цим наведу вислів російського ж письменника – Олександра Солженіцина. Також імперець, але... Він поважав українців за їхнє прагнення до свободи, а в багатотомнику «Архіпелаг ГУЛАГ» про бандерівців (справжніх) відверто написав так – свої. Отже: «Насиллю немає чим прикритися, крім брехні. А брехня може триматися виключно на насиллі». Це про нинішню Росію, її владу та народ.

День. – 2022. – 18 березня https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/pro-kolektyvnu-vidpovidalnist-rosiyi?fbclid=IwAR2Q-mMQS9GhpHOMFKWEwvD6DnYZiXpxeTNv2z3_Epd4aOURyogwB7DJ5y0

МІСТО БЕЗ СТРУМУ

Велике сучасне місто тиждень позбавлено електропостачання. Чи хтось міг таке уявити в Україні до війни? Пошкодження – наслідки цілеспрямованих ударів московитів по об'єктам та мережам критичної інфраструктури. Йдеться про Чернігів. Як це виглядає та що означає для повсякдення – спробуємо розібратися.

А воно зникає – якимось раптово, натомість з'являється геть нова реальність та інший спосіб життя.

Ви майже позбавлені можливості працювати – якщо робота пов'язана з використанням техніки на електроживленні – вона мертва. Не кажу про якісь виробництва чи громадський транспорт – елементарний текст набрати стає проблемою. Відповідно зупиняються не лише заводи та фабрики, а й звичайні підприємства сфери сервісу – вони не можуть від вас взяти гроші за товар, адже їх облік – електронний. Хіба що хтось завчасно запасся генераторами й тепер може вести розрахунки. Авжеж виключно за готівку та відстоявши годину-півтори-дві в черзі.

Купюри треба ще мати. Ми звикли знімати їх у банкоматах. Але останні не працюють через відсутність електроенергії. Хіба що вам поталанить та десь, відстоявши чергову довгу чергу, таки вдасться отримати життєво необхідний кеш. За таких обставин безготівкові розрахунки виглядають як позагалактичне явище.

Вочевидь, що ніякий громадський транспорт не працює. Переміщуватися містом можна на особистому авто, пішки або на велосипеді. Останній – справжній рятівник. Принаймні він дозволяє доволі швидко долати відстані між життєво важливими «точками», що збільшує ваші шанси здобути бажане й при цьому зменшує вірогідність потрапити під черговий обстріл орками міста. Останнє – з власного досвіду, коли промчався місцем, що було вражене касетним снарядом двадцять хвилин по тому.

Добре, уявімо собі, що вам поталанило, тобто вдалося натрапити на працюючий та ще й непоганим товарним наповнення магазин, а напередодні – зняти готівку. А що робити з придбаними продуктами? Холодильник теж не працює. І тут ви згадуєте про любов до солонини, а ще – як же її готувати. Та починаєте картати себе що малі запаси солі. Є інший спосіб – зробити саморобний холодильник: тобто добряче замотати свою здобич та створити щось на зразок міні-льоху. Це працює – перевірено особисто. Тим більше, що й холодні ночі поки що сприяють. Ну і готувати такі блюда, які б могли зберігатися кілька днів.

З приводу «приготувати» може виникнути проблема. А якщо газопостачання перебито? Як варіант – розпалювати багаття просто

у дворах багатоповерхівок. Виглядає химерно та трохи романтично. Втім якщо у вас є газ – вважайте, що поталанило: й приготувати можна, й обігрітися. А якщо ваш будинок не оснащений газом за проектом, виключно на електриці? Або ж свого часу господар свідомо обрав для обігріву сучасніший, електричний котел. Тоді ваша доля прокидатися кожного ранку в холодній оселі з думкою де б сьогодні приготувати їжу, яку перед тим ще треба дістати. До речі, як і воду – водогони у знеструмленому місті (як і водовідведення) не працюють. Плюс ще одна черга та, одночасно, небезпека – два дні тому так загинуло четверо чернігівців.

Окрема розмова – зв'язок. Він поганючий – ледь-ледь жевріє, треба ловити. За щастя, якщо вдасться написати, а якщо поговорити та ще й після тривалої перерви – то свято. До речі, принагідно подякую провідним українським операторам мобільного зв'язку за внутрішній роумінг – хороша штука.

Смартфон треба заряджати кожного дня – хто ж про тиждень без струму думав, коли їх створював. Це означає, що місто вкрилося напівстихійною мережею підзарядних станцій – частково службових, частково – за рахунок ініціативи приватних власників. Тож працюючий генератор – звичайне явище для блокадного Чернігова. Так само, як канонада.

Для оптимізації зарядки містяни призвичаїлися приходити не лише з власними гаджетами, а й з подовжувачами. Останні утворюють чудернацьке сполучення – свого роду візуалізацію мережевої співпраці мешканців міста, яких об'єднала спільна біда. Втім позитив від відсутності струму все ж таки є – це суворе дотримання світомаскування.

В цілому життя без електропостачання перетворює звичайний день на боротьбу за виживання. Те, на що раніше витрачалися хвилини, тепер – години. Та нарікань не чув – скоріше злість на тих, хто зруйнував усталений мир.

День. – 2022. – 19 березня <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/misto-bez-strumu?fbclid=IwAR1odbLZRujfCONy2uJXQIYNcdMF090YlvKZYLmF1Vsso4GYSg2by6fJWg>

ЧИМ РАШИСТИ НИЩАТЬ ЧЕРНІГІВ

Щодня Чернігів зазнає нових обстрілів та руйнувань – знищено чи пошкоджено низку важливих цивільних об'єктів: університет, кілька дитячих садочків, шкіл, лікарень... Атакована одно- двоповерхова забудова та багатоповерхівки. Між тим росія й надалі твердить, що обстрілює лише військові об'єктам. Постає питання – то якою ж зброєю орки обстрілюють Чернігів, чи дійсно ця зброя здатна знищувати вибіркові цілі – як у сучасній війні.

Таке питання було поставлено мною досвідченому фаховому військовому, а тепер бійцю територіальної оборони, захиснику міста Павлу. Надалі наведу узагальнення нашої розмови – з максимально можливим точним маркуванням зброї.

Дійсно, в перші дні передмістя Чернігова зазнали ударів крилатими ракетами «Калібр». Їх дальність – до 2,5 тис. км. І це високоточна зброя. Власне – це все. Надалі настала черга іншої зброї. Починаючи з перших днів російсько-української війни та дотепер російська орда атакує Чернігів ОТРК (оперативно-тактичний комплекс) «Іскандер» та «Точка-У». Їх дальність – до 280 км, а точність приблизна. Цими ракетами знищено низку важливих об'єктів соціальної сфери міста, включно з колишнім будинком російського письменника Гліба Успенського. Втім звідки операторам-навідникам та їхнім командирам знати про такі деталі? Та й навіщо – у них інше завдання в Україні: зруйнувати культуру, аби на її руїнах ствердити «русский мир» – ідеологія фашистського гатунку.

Та повернемося до зброї. Московити використовують проти міста три різні ракетні системи залпового вогню (РСЗВ), а саме:

- РСЗВ «Ураган» 9К57; калібр – 220 мм, дальність – до 40 км, залп – 16 ракет;

- РСЗВ «Град» 9К51; калібр – 122 мм, дальність – до 30 км, залп – 40 ракет;

- РСЗВ «Смерч» 9К58; калібр – 300 мм, дальність – до 80 км, залп – 12 ракет.

Всі вони призначені для враження військ противника та техніки. Це зброя невибіркової дії – вона б'є за площами. Злочин московитів у тому, що вони використовують зазначені системи проти житлових кварталів міста. Чернігів – площа, чи не так? Це варварство – не думаю, що ординці цього не розуміють.

Інші види зброї належать до ствольної артилерії. Серед неї так би мовити популярністю користуються різноманітні САУ – самохідні артилерійські установки. Йдеться про такі:

- 2С1 «Гвоздика», гармата Д30, калібр – 122 мм (використовується також аналог буксирувальної артилерії).

- 2С3 «Акація», калібр – 152 мм.

- 2С36 «МСТА-С», калібр – 152 мм.

Точність цих гармат в умовах місті дуже сумнівна. Чому й ніхто не застрахований від їхнього прильоту.

Щодо боєприпасів – ствольна артилерія використовувала фугасні снаряди, а от реактивна – касетні (заборонена зброя), фугасні та запалювальні. Ще раз наголосимо – в умовах міста.

Помічена також важка вогнемётна система ТОС 1 «Солнцепёк». Дальність: 4-6 км. Призначена вона для знищення фортифікаційних укріплень, техніки та живої сили противника.

Також по Чернігову гатять мінометами 120 та 80 мм. Але, порівняно з вищезгаданими монстрами, це вже дрібнота.

Найжахливіша зброя, що застосовується проти Чернігова, це авіація. Місто нищили та нищать російські Су-34, Су-25, Су-30МС. І не лише ракетами – вони скидали бомби ФАБ-500 та ФАБ-1000. Це некеровані пристрої, що летять за звичайною балістичною територією. Тобто так само, як летіли бомби на міста під час Другої світової війни.

Тобто, крім перших днів, ні про яке використання росією високоточної зброї в Чернігові не йдеться. Фактично місто атакується технікою, що в своїй основі принципово не відрізняється від своїх прототипів часів Другої світової війни. Методи використання – також. Звідси такі руйнації та масове знищення орками мирних мешканців: злочини, що здійснюються на наших очах, очах всього світу

День. – 2022. – 20 березня <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/chym-rashysty-nyshchat-chernigiv?fbclid=IwAR3bBFdEvs2XXQ10VFL982kyTyfereQ9FmMt3uynAjxtnLqI0CUOvnfB2pk>

ДИМ НАД МІСТОМ

Над Черніговом два дні поспіль стовп диму – рашисти знищили ще один інфраструктурний об'єкт міста. Вочевидь, цивільний. Бо українські військові їх б'ють – розумно, жорстко, успішно. Останні два дні в Чернігові стало тихіше – насамперед, завдяки діям ЗСУ з ліквідації живої сили та техніки окупантів.

Втім обстріли тривають – просто під час роботи над статтею пролунало кілька потужних вибухів. Що це було – дізнаємося трохи згодом. Чернігову надалі дістається від реактивних установок та ствольної артилерії. Серед останніх «здобутків» ординців – комунальна техніка. Мабуть, вони переплутали її з військовою. А що – смітєвоз здалеку нагадує танк.

Від обстрілу частково постраждала друга міська лікарня. За рівнем свого оснащення та професіоналізму персоналу це один із двох найкращих закладів охорони здоров'я області.

Чергова «перемога» орків – розгромлена лижна база. Вона відома своїми вихованцями – лижниками та біатлоністами. Можливо, московити таким чином борються з конкурентами в спорті? Чи це

помста за активну участь українських стріляючих лижників за участь у захисті України від агресії Росії? Абсурд, втім, його варто запам'ятати.

Поза тим Чернігів не виглядає, так апокаліпсично, як Маріуполь – руйнації дуже болючі, особливо – інфраструктурні, але вони локальні. На жаль, їх кількість та обсяги постійно збільшуються.

Що найжахливіше на сьогодні – це обстріли ординцями житлових кварталів касетними снарядами, рідше – фугасними. Люди гинуть, коли стоять в черзі за хлібом, за водою. Позавчора орки вбили двох містян, які розвозили питну воду – під машину влучив снаряд. Часом складається враження, що це не завжди випадок та хаос – ординці намагаються відслідковувати скупчення людей, аби потім їх знищити. На жаль, від подібних (хаотичних чи цілеспрямованих) випадків не застрахований жоден чернігівець, коли йде до міста. Та навіть біля свого дому – день тому так загинув чоловік від касетної шрапнелі буквально в двох метрах від під'їзду.

Така буденність накладається на численні проблеми пошкодженого ворогом комунального господарства. Чернігів переживає гуманітарну катастрофу – стверджує міський голова Владислав Атрошенко. І це правда, відчутти яку можна поживши в позбавленому стуму, тепла, води міста.

Однак, з усіх зустрічей та розмов із земляками, можу стверджувати – місто вперлося. Один раз тиждень тому чув крик із відчуттям відчаю. Але без відгуку. В цілому настрої у мешканців територіальної спільноти такі: ну що ти зробиш, якщо така біда прийшла; які вони (тобто – ординці) жахнуті; ми можемо «гризтися», але це наша справа, обійдемося без непроханих «рятівників» та ін.

Вчора почув нові нотки – пролунало питання: з чого, як вважаєте, необхідно починати відбудову? Що робити з частково зруйнованими будинками? Чи нам дадуть гроші на відновлення? Щоправда, є застереження – на тепер головне встояти та перемогти. А вже потім буде таке будівництво, що роботи вистачить усім, тільки берися. Ми всім покажемо – що таке Україна.

Гарні думки. І послідовність правильна.

День. – 2022. – 21 березня <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/dym-nad-mistom?fbclid=IwAR0XDTGLw7yHTFL4BTEt0xwFXNSuYpqv7Bcc9Bo6okRP8cbJMORbkEaGsoY>

МАЛЕ МІСТО ЗА ПАСИВНОЇ ОКУПАЦІЇ

Російська орда доволі швидко пройшла від кордону до перших значних українських міст, де, переважно, Збройні сили України їх зупинили. За спиною окупантів залишилися малі міста, селища, села. Контролювати переважну їх більшість московити сил не мають – їх вистачає на окремі населені пункти та дороги. Саме вони найбільше страждають від мародерства та неадекватних витівок орків. В усіх інших випадках їхня близька присутність проявляється, насамперед, як наслідки агресії, що зруйнувала усталене життя. Спробуємо розібратися на прикладі одного з таких міст на півночі Чернігівщини, не згадуючи його.

Міське самоврядування продовжує працювати, а український прапор надалі майорить над міською радою. Відповідно її виконавчі органи, переважно, продовжують виконувати свої функції. Переважно – бо цілу низку адміністративних послуг за умов воєнного стану та пошкодження комунікацій надавати неможливо.

З'явилося нове явище – самооборона, підпорядкована міській раді. Це не територіальна оборона – зброї добровольці не мають, основне призначення – патрулювання вулиць населених пунктів та підтримка громадського порядку. Діє комендантська година, але поблажлива – з 20.00 до 5.00.

Безпосередньо в місті московитів немає. В день вторгнення вони пройшли по об'їзній дорозі, де загубили один танк. Він зламався та, за пильної уваги місцевих мешканців, згорів. Подібна історія сталася й з машиною, що везла боєприпаси в одному з ближніх сіл – вона також згоріла. На жаль, ціною життя одного з місцевих мешканців. Окупанти поруч – по селах та у сусідніх містечках. І це дуже напружує – містяни чудово розуміють, що ординці можуть з'явитися будь-коли.

Донедавна серед старшого та середнього поколінь міста симпатії до росіян були доволі поширеними. Тепер абсолютна більшість ними обурена – про окупантів не чути жодного позитивного слова. Містяни мріють, аби їх швидше вигнали. Таке саме ставлення й до білорусів. Місцеві мешканці стверджують – якась кількість білоруських силовиків є, їх можна впізнати за специфічною вимовою. Більше того, вони жорсткіші за росіян. Зокрема, пропонували «пустити в расход» ремонтну бригаду. Цього, на щастя, не сталося.

Стосовно буденного життя. До містечка постачається газ, вода, а електроенергія хоч і зникала, але не більше, ніж на 3-4 години. До такого тут звикли. Щоправда, раніше йшлося про стихійні лиха, а не війну. Тож світло є, телевізори, холодильники, інша побутова техніка працюють. Дротового інтернету немає, щоправда трохи працює мобільний.

Підприємства, крім продовольчих, не працюють. Відповідно їхні працівники зарплати або не отримують взагалі, або лише якусь частину. Через руйнацію комунікацій (як логістичних ланцюгів, так і фізичну) знищено звичайне постачання товарів. Зник загальноукраїнський ринок, тепер доводиться задовольнятися лише локальним. Кожен із них – із власним набором товарів та конфігурацією цін. Скажімо, в адміністративному центрі однієї громади мішок цукру коштує одну тисячу грн., а за 30 км – півтори. І так за будь-яким товаром. Або ж таке – на базарі продають молоко по 22 грн. за літр, але пробивається машина постачання – а там ціна по 5 грн. Ціноутворення, значною мірою, перетворилося на якусь химеру, ще й через ажіотажний попит. Треба чи ні, а люди купують про запас.

Характерна ознака – великі черги за будь-яким товаром, що з'являються в продажі. Великі магазини переважно не працюють або дуже коротко – немає чим торгувати. Працюють кілька малих магазинів та ларьків.

Відчутний дефіцит борошна та дріжджів, але хліб купити можна – для цього треба вставати рано та відстояти чергу. При цьому можна придбати пів буханки в одні руки. Подібне – з будь-яким іншим товаром: треба постійно «крутитися» центром міста. Це займає весь час. При цьому думка лише одна – щоб його ще здобути. З огляду на сільську місцевість рятують власні запаси, зокрема, картопля та консервація. Однак не у всіх родин вони є в достатній кількості. Ситуація ускладнюється, якщо йдеться про малих дітей та людей старшого віку зі специфічними потребами. Та навіть за таких обставин є позитив – місцеві мешканці стали більше готувати на продаж традиційної домашньої продукції – ковбаси, кров'янку... Відродилося колись закрите через нерентабельність виробництво лавашів та сиру – тепер це дуже ходовий товар. Зрештою, від голоду ніхто не страждає.

Чи не найбільша проблема місцевих мешканці, що загострюється, - це готівка. На картках гроші є, але зняти їх складно. Якщо у вас є картка Ощадбанку – вважайте, що поталанило. Відстоявши чергу, починаючи з 3-4 години ранку (попри комендантську годину) можете зняти 500 грн., а якщо у вас картка іншого банку – 200 грн. Отримати гроші в касі магазину не можна – термінали не працюють. Обіг купюр дуже ускладнений. Як наслідок – наявна готівка витрачається, а поповнити її складно. І що далі? Натуральний обмін? Місцеві ерзац-гроші? Поки що рішення немає.

Менш гостра, але відчутна проблема пального. Тобто спеціальний транспорт 112 заправляється. Приватна особа за один раз може купити

10 л. Це одна з причин локалізації ринків – по місту, до найближчих сіл чи з них до адміністративного центру громади ще поїхати можна, а от на відстань кілька десятків кілометрів – навряд чи.

В цілому життя в малому місті виглядає краще, ніж під бомбами та ракетами, до того ж – без струму. Але благополучним назвати його не можна – хіба що порівняно з містами, де йдуть бої. Що їх поєднує – типові проблеми воєнної доби та ненависть до окупантів. А ще відданість Україні – тепер більше, ніж будь коли раніше.

День. – 2022. – 23 березня <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/male-misto-zapasyvnoyi-okupaciyi>

НАВІЩО РОСІЯНИ НИЩАТЬ НАШЕ КУЛЬТУРНЕ НАДБАННЯ

Ідеологія «русского міра» несумісна з існуванням самобутньої української культури. Ця, так би мовити «концепція» є похідною від офіційної імперської ідеології XIX ст. про існування триєдиного російського народу. Відповідно до неї існували малороси зі своїм «наречієм», своєрідними традиціями, піснями та танцями, кухнею... А висока культура та держава могли бути лише загальноросійськими. Згадані вище складові трактувалися виключно як регіональні відмінності. Наведемо такий приклад. У липні 1917 р. на перших демократичних виборах до Київської міської думи чорносотенний, по суті, список Василя Шульгина в наглядній агітації використовував українські етнічні мотиви. З точки зору малоросійства це було цілком прийнятно.

Тоді, попри поразку Української революції 1917–1921 рр., ідея національної окремішності українського народу, його історії та культури ствердилася. А сто років по тому Росія вирішила, що настав слушний час для остаточного розв'язання українського питання. Новітній нацизм виглядає так: вони намагаються вмонтувати нас у своє «тіло», ліквідувати українську ідею, високу культуру як такі (в т.ч. – разом із фізичними носіями), а більшість нинішніх громадян України зробити «прокольними» етнічними малоросами. Це стратегічно. Тактично вони діють дивно.

Так у рідному Чернігові перша зруйнована московитами місцева пам'ятка – це кінотеатр, збудований у 30-х рр. минулого століття. Та, за компанію, колишній будинок російського письменника Гліба Успенського. За кілька днів орки пошкодили будинок українського письменника – Михайла Коцюбинського. Наступна знищена пам'ятка – будинок поч. XX ст., де розміщувався музею українських старожитностей (колекція Василя Тарновського) – останні десятиріччя

тут розміщувалася дитяча бібліотека. І то була вже друга книгозбірня – після міської. Постраждали й старі дерев'яні будинки Чернігова – дуже атмосферні, з чудовою різьбою. До речі, її наявність у місті над Десною – це безпосередній вплив культури російських старообрядців. І що геть загадка – чим московитам заважала одна з двох царських альтанок, збудованих до візиту російського царя Ніколая II? Хворі люди.

Вражень снарядами, ракетами, бомбами, мінами пам'яток національного значення, на щастя, не було. Але за умов постійного хаотичного обстрілу древнього міста російською ордою таке може статися будь-коли.

На практиці російські солдати воюють проти культури як такої – у всіх її проявах. Сполучення традицій різних етносів, їхнє взаємопроникнення, звичка толерантного ставлення до іншості, відкритість до її сприйняття – риси, притаманні українцям як політичній національно-територіальній та культурній спільноті. Через своє різноманіття вона може жити та розвиватися виключно на демократичних засадах. А це чуже для Москви. Українці демонструють альтернативу російській великодержавності, зверхності, централізму, авторитаризму. Саме тому, а не через декларацію прагнення вступу до ЄС та НАТО, вільні громадяни України та їхня держава сприймаються колективною Росією як найбільша сутнісна небезпека, яку треба ліквідувати.

Росія воює проти наших цінностей, що спираються на власні історико-культурні традиції, європейські в своїй основі. Тому, як і сто років тому назад: «Геть від Москви!». Орієнтація на психологічну Європу», – як казав колись Микола Хвильовий.

День. – 2022. – 24 березня <https://day.kyiv.ua/uk/blog/kultura/navishcho-rosiyany-nyshchat-nashe-kulturne-nadbannya>

«НАС ХОЧУТЬ ПЕРЕТВОРИТИ НА МАРІУПОЛЬ»

Таке твердження тепер часто можна почути в Чернігові. Справді, складається враження, що не зумівши захопити центр Сіверщини головний наголос ворог зробив на знекровленні міста. Два дні тому мешканців приголомшила новина – московити за допомогою авіабомб знищили старий міст через Десну, яким йшла евакуація в київському напрямі. Таким чином звичайний шлях став неможливим.

Подія до того ж знакова. Це угорський міст, який дістався Чернігову внаслідок Другої світової війни в якості частки репарацій. Тоді, під час окупації, в області розміщувалося чимало мадярських військ. Вони прославилися особливо хамським та зневажливим ставленням до місцевого населення – настільки, що переповідали

випадки пошуку захисту у німців. За час що минув міст став візитівкою в'їзду до міста зі сторони історичного центру. Переїхав – от вже Катеринка (церква). І навпаки – перебрався на правий берег – бувай Чернігів. Символіка – один із аргументів, чому його так вперто, кілька разів, капітально ремонтували – останній раз (вдало) в 2004 р. І от прийшли нові окупанти та, заради створення нестерпних умов для містян, знищили старий, але такий потрібний та дещо сентиментальний міст.

Тривають обстріли міста, вочевидь. На відміну від перших днів війни це вже не сприймається як щось надзвичайне. Днями мав можливість вперше відчути на собі що таке опинитися посеред артилерійської дуелі, коли снаряди виразно свистять у тебе над головою, а частина розривається доволі близько. Пару годин. А в деяких районах міста, що розташувалися біля в'їздів до нього, люди жили за таких обставин по два тижні. У підвалах. На тепер найбільше постраждали передмістя – тут руйнації настільки значні, що жити стало неможливо. Хто міг, той евакуювався, частина перебралася ближче до центру міста. Знайомий журналіст зазначив – люди, які переживають війну в Чернігові, стають особливими. Можливо, принаймні, точно впливає на сприйняття навколишнього світу. В день 23 березня (коли зруйнували міст) та наступну ніч інтенсивність вогню посилилася в рази. А це означає, що кількість жертв та обсяги руйнувань зростають. Голова обласної військової адміністрації В'ячеслав Чаус зазначив, що кількість жертв серед мирного населення міста сягнула двохсот. До війни Чернігів був відомий не лише комфортом, історією, пивом, а й рівнем безпеки. Тепер все інакше – ніколи не знаєш де, що, куди може прилетіти.

Є чергові інфраструктурні втрати – орки пошкодили одне з відомих продовольчих підприємств. Найгірше, що при цьому влучили в мережу постачання аміаку. На щастя, значного витоків не сталося. Це другий (щонайменше) подібний випадок під час війни. Можливо, ми зіткнулися з «креативним» способом ведення хімічної війни, який не передбачає безпосереднє поширення хімічних речовин нападником, але в результаті вражень об'єктів має досягнути такого ефекту.

На відміну від попередніх днів протягом доби, коли зруйнували міст, ворожі обстріли не обмежилися переважно світлим часом – тієї ночі гатили десь до третьої години. Як за такої какофонії засинати – вже можна. Людина демонструє дива адаптації. Підхід такий – станеться, що станеться, а відпочивати треба.

В місті помітно поменшало машин – інтенсивність руху впала на порядки. Чернігів перетворився на місто пішоходів та велосипедистів. За нинішніх обставин наявність ровера – неабияка перевага. За його

допомогою можна доволі впевнено та швидко пересуватися куди тобі треба. І що важливо – фактично уникати вимушеної локалізації міського середовища. А це питання виживання – працює дуже незначна кількість торгівельних закладів. З аптеками ще гірше. Щоправда, працюють безкоштовні – тобто можна прийти, відстояти чергу та щось отримати. Що буде. Найбільше не вистачає ліків від серцево-судинних захворювань, тиску, цукрового діабету. Тож хто може – допомога буде корисною.

В Чернігові замало генераторів струму. На жаль, стан пошкоджень мереж такий, що місто невизначено довгий час знаходитиметься без електрики. Таланить тим, у кого вона з'являється хоч на кілька годин. Відповідно централізоване водо- та тепlopостачання надалі відсутнє. Та й з фахівцями проблема – багато хто виїхав. Генератори дозволяють підтримувати зв'язок (хоч і дуже неякісний), значення якого зросло в рази. Тож прошу підтримати заклик міського голови Владислава Атрошенка про постачання Чернігову більшої кількості генераторів.

Ще один пристрій, в якому відчутна потреба, невеличкі плити з малими газовими балонами. Або ж подібні за функціями. Кілька таких приладів на висотку дозволять мешканцям відмовитися від розпалювання багаття у дворі для приготування їжі.

Попри все місто дише та бореться, напружуючи форс-мажорний алгоритм. Все оголилося та стало чіткішим. Можливо, в тому є свій сенс.

День. – 2022. – 25 березня <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/nas-hochut-peretvoryty-na-mariupol?fbclid=IwAR14AaZNmfRiHlikeBDK1kiRfBrXmaBIR4eWk-5EWarMUKusbLkcdO336QA>

РОСІЙСЬКА ОРДА ЗАЙШЛА ДО СЛАВУТИЧА

26 березня ворожі танки вдерлися до міста енергетиків – Славутича. Не зовсім зрозуміло, чому саме тепер, адже найстрашніші події сталися місяць тому. Тоді за допомоги та з території білорусі московити захопили Чорнобильську зону та ЧАЕС. Сподіваюсь, підступність та відповідальність нинішньої білорусі (без цієї держави такий маневр був неможливий) оцінюватиметься. Славутич розташований за 20 км від кордону з білоруссю на іншому березі Дніпра, тож прибульці могли захопити його значно раніше. Але досі їх цікавила, насамперед, ЧАЕС та зона.

Попередня українська зміна відпрацювала на станції 600 годин як заручники. 200 чоловіків та жінок, мешканців Славутича, мужньо виконали свої обов'язки, фактично, під дулами зброї. Спали на столах. Бракувало засобів дотримання елементарної особистої гігієни. Не

вистачало їжі – з росії українцям намагалися передати гуманітарку. Зміна від того відмовилася. Особливо важко було жінкам.

Зіткнувшись із рішучим несприйняттям спроб росіян підкупити в такий спосіб персонал ЧАЕС орки вирішили зробити театральну виставу з роздачею гуманітарки – завезли статистів та перевдягли їх у форму СП «Наварка». Це був абсолютний провал, адже одяг працівників станції геть інший. Зазначене підприємство створювалося донорами для побудови нового об'єкту «Укриття» й, після досягнучи мети, фактично вже не працювало. Але звідки окупанти могли знати такі нюанси? Цей черговий ляп назавжди закарбувався кадрах рашистського пропагандистського кіно.

На станції окупанти розграбували та знищили лабораторію з дослідження Чорнобильської зони. Створювалася вона на гроші ЄС та мала на меті вивчення змін, що відбуваються протягом тривалого періоду на забруднених радіацією територіях. Тепер знання та досвід, що напрацьовувався роками, новітні варвари викинули на смітник.

Їхня недолугість, нерозуміння Зони досягла ступеня гротеску, коли ці мавпи почали окопуватися в «рудому лісі» – тому самому, що в 1986 р. прийняв на себе величезну дозу радіації. Втім, як писав класик українського гумору, «вам туди можна».

Кілька днів тому, після тривалих переговорів та вмовлянь, вдалося провести ротацію зміни на ЧАЕС – українськими ж фахівцями. Але керівний склад вирішив залишитися – аби не дати ординцям навіть натяку на можливість перебрати управління об'єктом. Якщо коротко оцінювати стан справ на станції в цілому – такого шантажу та рівня некомпетентності світ ще не бачив.

Стосовно Славутича – весь цей час наймолодше місто України жило як на острові. Тут немає значних підприємств – переважно соціальна сфера та сервіс. Особливість – відсутність газу, все тримається на електроживленні. Останнє йде з ЧАЕС. Тоді шість днів її знеструмлення на початку березня стали неабияким випробуванням для містян.

Від початку війни Славутич виявився відрізаним від постачання товарів. В результаті магазини та аптеки зачинилися – бо нема чим торгувати. Щоправда, останнім часом лісовими стежками завозиться гуманітарка. За її допомогою повністю забезпечені діти трьох років – дитячим харчуванням, підгузками, ліками.

Ситуація в місті ускладнюється через значну кількість вимушених переселенців із Чернігова та навколишніх сіл. Відомий випадок, коли діти п'ятнадцяти років пішки вночі прийшли з Чернігова до Славутича.

Місто намагається прилаштувати всіх. З хороших новин – у Славутичі поновило роботу пологове відділення місцевої лікарні, що деякий час не працювало.

Що сталося 26 березня. Два дні до того були бойові зіткнення між теробороною та рашистськими військами, але то не рівні сили. Є загиблі та поранені. Коли рашисти увійшли до міста на головну площу вийшло ледь не все наявне доросле населення – біля п'яти тисяч. Зважте, що Славутич політично дуже складне місто – тут дуже багато лідерів та груп інтересів. Але перед обличчям спільної загрози забулося все.

Величезний натовп голіруч, лише з українськими прапорами сунув на російську бронетехніку. Лунали постріли, вибухи (світлошумові гранати?), розпилювався сльозогінний газ. Люди на деякий час відступали, прокашлювалися та знову кидалися на бронетехніку. Так повторювалися кілька разів. Ніхто з містян не пішов назад. Люди скандували: «Домой!», «Фашисти!», «Славутич – це Україна!», «Йдіть до мами! Йдіть до жени!». В розпал мітингу московити відпустили перед тим затриманого ними міського голову Юрія Фомічова.

В результаті надзвичайно емоційного мітингу славутичани буквально виштовхали окупантів за периметр Славутича. Влада та прапор в місті залишаються українські – місцеве самоврядування. Але орки вимагають здати зброю (крім мисливської) та заявили, що поставлять блокпост біля мосту, аби контролювати в'їзд та виїзд із міста.

З огляду на брак не те що стратегічного, але й значного тактичного значення міста енергетиків виникає питання – навіщо московити прийшли до нього? Одне з пояснень звучить так – через тривалу відсутність суттєвих успіхів на фронтах ординці таким чином прагнуть продемонструвати своєму начальству хоч щось. А Славутич опинився за нової реальності.

Дякую мешканцям міста за підготовку матеріалу.

День. – 2022. – 27 березня https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/rosiyska-orda-zayshla-do-slavutycha?fbclid=IwAR0LqdtMol733RjQir2glbts_nCibUbP2-Keix2qTPSNAVCvSySyHL_giJs

«ЗЕЛЕНІ» ТА «ЧОРНІ» ЧОЛОВІЧКИ

Військова потуга російської орди, що вторглася на територію України, неоднорідна

Переважну її більшість становлять добре знайомі ще з 2014 р. «зелені чоловічки» – саме вони складають основу особового складу механізованих колон окупантів. За описами очевидців така типова колонна розпочиналася та завершувалася кількома машинами, укомплектованими старшого віку військовими, а середину (більшу

частину) становили 18 – 21 річні солдати. Це до питання про «випадковість» присутності строковиків. Виглядає так, що від самого початку їх була більшість. Мешканці навколишніх сіл навіть порівнювали їх із телятами, яких ведуть на бойню.

Перші дні особливої агресії до мирного населення вони не виявляли. Хіба що десь магазин по дорозі грабанули. Місцевим мешканцям прибульці пояснювали, що вони тут, аби звільнити українців від нациків та захистити від НАТО. До речі, пересувалися вони на військовій техніці переважно 80-х рр. ХХ ст., нової було небагато.

Цей період завершився швидко – буквально за кілька днів. Вже перші бойові зіткнення, блокування доріг засвідчили – ні квітів, ні вітань не буде. А от партизанити – будь ласка. І тут з'ясувалося, що юний вік цих хлопчаків не повинен вводити в оману стосовно їхніх намірів – вони в Україні для того, аби вбивати. В Бахмацькій громаді «зелені чоловічки» розстріляли двох чоловіків (фактично – за смартфони), в Плисківській громаді вбили чоловіка просто так – аби не виступав, в Сосницькій громаді застрелили жінку, що випадково опинилася не в тому місці та не в той час (влаштували хаотичну стрілянину), в Михайло-Коцюбинській громаді стратили двох підлітків... В Чернігові внаслідок обстрілів загинуло вже більше двохсот мирних мешканців. Тож без ілюзій.

З дисципліною у них так собі. Поміняти соляру чи бензин на харчі та самогонку – будь ласка, аби сторгувалися. Щоправда, був випадок, коли розплачувалися двохсотгривневими купюрами. Банк бомбанули? Всі магазини в місцях постійної дислокації ординців пограбовані. Улюблена справа «постояльців» – красти та їсти худобу, а також нишпорити погребями. Ймовірно, що солдатська форма діє на них як психологічна індульгенція. Мовляв, якщо вже опинилися в такому становищі, то можна робити те, на що за звичайного життя ніколи б не наважилися. Така собі зелена саранча.

Настрої – не дуже, адже втрати та небезпека для життя очевидні. Кумедний епізод стався в одній із громад Чернігівщини – орки на блокпосту запідозрили, що місцевий мешканець ближньої хати щось знає. Тож після його чергового дивного висловлювання вирішили за краще для себе кинути позицію та чкурнути куди подалі. Але не завжди так буває – роздратування окупантів зростає, відповідно ймовірність проявів агресії стосовно мирних мешканців – теж.

В цілому «зелені чоловічки» справді дуже нагадують звичайний «витратний матеріал». Але є ще «чорні чоловічки» – росгвардія. За

віком, оснащенням, завданнями, поведінкою вони інші. Це, переважно, чоловіки біля 30 та трохи більше років. Тобто у них ідеальне співвідношення знань, досвіду, фізичного стану. Техніка у цих підрозділів нова, якщо не новітня. Особисте озброєння, спорядження – сучасні. Вони не ходять в атаки, як звичайні солдати. Натомість приходять після того як. Яскраве свідчення тому – окуповані малі міста та селища Чернігівщини. За свідченням їхніх мешканців поведінка «чорних чоловічків» нагадує роботів, що реалізують закладену до них програму. Жодні сльози, благання, навіть кров їх не зворушать – навіть мускул не здригнеться. Їх тому навчали. Якщо цим створінням скажуть стріляти в беззбройний натовп – наказ виконують, ні – відійдуть. Кинути світлошумову гранату в кілька тисяч протестувальників, потрапити їх газом (як у Славутичі) – без питань. Накажуть застрелити – застрелять. Вони прийшли до нас на роботу й не вагатимуться. Виступають грамотно, чітко дають зрозуміти чого хочуть. Без емоцій. Це так би мовити «професіонали», які «набили руку» на розгонах протестних акцій у росії та, ймовірно, в білорусі. Викрадення голів територіальних громад, старост, інших посадовців, вбивства та доведення до самогубств із політичною метою – це їхніх рук справи.

Якщо «зелені чоловічки» – знаряддя захоплення територій України, то «чорні чоловічки» – то інструмент управління захопленими територіями. Це обличчя окупації. Не лише за кольором форми, але й за підготовкою та функціями Росгвардію можна порівнювати з нацистським СС часів Другої світової війни. Сподіваюсь, що ставлення до цієї організації та осіб, причетних до неї, буде відповідним. В їхньому випадку ні на яке розкаяння чи переосмислення своїх дій сподіватися не доводиться.

День. – 2022. – 29 березня <https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/zeleni-ta-chorni-cholovichky?fbclid=IwAR36Rmevv6QA-r25Cn2AtLMrEkzaPUjKvhAV6ZtznIKpk47qJhT3MDN4Af0>

ЗАДЗЕРКАЛЛЯ

Отримав повідомлення з Мінська. Історик Андрій Киштимов цікавився: «В університеті заняття відкрили? Я готов. Можу читати курс історії Білорусі. Можу – історію світової економіки. Можу історію світового підприємництва. Ну і супер: Порівняльна історія Північно-Західної Європи. У вас же такого не читають. От і буду N 1». Це після фото пожежі на тлі Катерининської церкви.

Дійсно, відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України, університети, в т.ч. – чернігівські, відновлюють дистанційне навчання. Показово, що під час дискусії таке повідомлення було

використано як аргумент щодо відносної нормалізації ситуації в Чернігові. Мовляв, навіть освітні заклади працюють. А ще – навіть якийсь зв'язок є, в фейсбуці активничаєте... Після чергових нічних обстрілів та руйнувань інакше, як блюзнірство подібні роздуми назвати не можна. Але тут є реальна проблема.

Стосується вона не лише тих, хто свідомо не хоче бачити й чути (як у наведеному випадку), а й людей, які просто не опинилися (принаймні, протягом тривалого часу) у подібній ситуації.

Життя в блокованому місті – це якесь Задзеркалля. Ви бачите знайомі будинки та вулиці, спілкуєтеся з приятелями, але навколо все інше. І справа не у постійних бомбардуваннях і відповідної небезпеки – чернігівці давно вже до них звикли, не здригаються. Хіба що зовсім поруч. Мовиться про інше – ви начебто знаходитеся у якійсь часовій «чорній дірці».

Абсолютна більшість ваших зусиль спрямовується на підтримку елементарного існування. Починаючи з питання де набрати води на сьогодні, а бажано й на завтра. Два дні тому на кілька годин у частині Чернігова на перших поверхах з'явилася технічна вода. Яке щастя! Геть інші справи – треба наповнити всі можливі посудини. Або ж, як вода зникне, доведеться знову сідати на велосипед та нишпорити містом у пошуках колонок, що працюють.

Наступне питання – чи є у вас готівка, щоб купити харчі? Бо термінали для карток не працюють. Якщо купюр замало – доведеться йти до відділень банків що працюють та записуватися в черги. Фізично це зошит, облік в якому ведуть самі громадяни на засадах самоорганізації. Мій співрозмовник таким чином отримав свої гроші на четвертий день – був у черзі під номером 681. Зняти з картки «Приватбанку» в цьому банку можна до 20 тис. грн., а у випадку «Ощадбанку» – до 10 тис. Якщо у вас картка іншого банку 500 грн. Варто стояти? А часом треба.

Отримавши готівку вирушаємо на пошуки їжі. Кількість працюючих магазинів скоротилася на порядки, відповідно (навіть за умов зменшення населення) кожного разу опиняєшся в кількогодінній черзі. Втім, якщо люди стоять це добре – щось «дають» (повернувся цей призабутий термін). Щоправда, є позитив – можна дізнатися останні новини та відчутти настрої. А вони стійкі та категорично негативні стосовно російської орди. Та водночас виразно приязні один до одного. Навіть коли психологічний стан на межі. Сьогодні побачив як господарка невеличкої, але з гарним асортиментом та ледь не довоєнними цінами, продуктової крамнички, плакала під час торгівлі.

Вона добре організувала свою справу, чітко управляла діями підлеглих, сама стояла за прилавком. А обличчям скочувалися сльози.

Продукти у вас є, тепер їх треба приготувати. А якщо у вас немає газу? Тоді шукаєте альтернативні варіанти, кращий із яких – домовитися з сусідами по двору у кого він є. Та ледь не урочисто перенести гарячі блюда до своєї холодної вже три тижні квартири.

При цьому не забудьте про необхідність зарядки смартфона – це ще кілька годин часу та стояння у черзі.

Тепер спробуйте порахувати все та скласти суму часу, що необхідний на такі елементарні речі. Відкиньте кілька годин на сон. Та зважте, що о 19.30 вже сутінки. Якщо після такого дня у вас ще залишилися сили, а морально-психологічний стан щонайменше задовільний, то час зайнятися творчістю настав – за свічок та фонариків.

Крім явних злочинів, вчинених Росією та їх поплічницею Білоруссю проти України, варто пам'ятати й цю гуманітарну негероїчну складову. Аби люди знали та розуміли, що це таке – будні війни в місті, яке ворог свідомо довів до катастрофи.

День. – 2022. – 31 березня https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/zadzerkallya?fbclid=IwAR1Wui_H_zBrA66aE-inG7z08_KvdCfugspnmzhreVtwd3erx5NJTUbP_Fk

НИЩЕННЯ БІБЛІОТЕК

То вже не випадковість – третя бібліотека в Чернігові потрапила під обстріл ординців. Після міської бібліотеки для дорослих ім. Михайла Коцюбинського та дитячої бібліотеки цього разу - найбільша книгозбірня регіону: Чернігівська обласна універсальна бібліотека ім. Володимира Короленка: розбитий дах, вибиті шибки, є тріщини на стінах. Тут міститься кілька мільйонів друкованих примірників, починаючи з XIX ст. Є унікальні, добре знайомі дослідникам. Одна з принад бібліотеки – ледь не стовідсоткова колекція регіональних та місцевих газет, починаючи з 20-х рр. XX ст. Ніде більше такого немає. Бібліотека відома в області як креативний творчий та інформаційно-комунікативний центр.

Неабияку цінність становить й сама будівля. Споруджена вона на початку XX ст. як земельний банк – фактично, завданням цієї фінансової установи було полегшити та впорядкувати перехід землі від поміщиків до селян. Безпосередню участь у реалізації цієї ідеї взяло Чернігівське губернське земство, що відрізнялося українофільством. Приміщення банк спорудили у стилі українського модерну. Найбільш відомий подібний будинок – колишнє Полтавське губернське земство (нині – музей). Цей стиль – відображення світових тенденцій

промислової революції в архітектурі: її раціоналізація та стандартизація, але водночас із національними особливостями. Для українського модерну їх дві: специфічна форма вікон, що нагадує вхід до української хати, та національна мозаїка. Верхівка мозаїки дуже символічна – жовте сонце на синьому тлі. Ні Російській імперії, ні Радянському Союзу, ні нацистській Німеччині ця символіка не муляла. Більше того, Чернігівський обком КПУ кілька десятиріч просидів під синьо-жовтою мозаїкою. Але прийшла сучасна Росія – і все змінилося. Тобто вона значно більш нетерпима до всього українського, ніж вище перераховані утворення.

Одночасно надходять тривожні повідомлення із територіальних громад – рашисти проводять ревізію місцевих книгозбирань. Мета – вилучення літератури, що, на їхню думку, становить загрозу ідеології «русского міру». Авжеж із подальшим її знищенням. Таке собі дежавю нацистської Німеччини на початку XIX ст. В тому нічого дивного немає - схожі цілі подібних політичних режимів породжують однакові дії.

День. – 2022. – 31 березня https://day.kyiv.ua/uk/blog/suspilstvo/nyshchennya-bibliotek?fbclid=IwAR1VYGTi_VsyikENJ-NyOpz2mF4wNVuxaA683MAkH_OwNCEQ5hFfBZ6CSc

ТИША В ЧЕРНІГОВІ

Стан та обсяги вражень такі, що навіть за відносно спокійних умов неможливо швидко відновити життєзабезпечення міста. Перша тиха ніч у місті над Десною – майже, бо з 31 березня на 1 квітня ординці все ж таки обстріляли один із житлових масивів... Але порівняно з часом, що минув після 24 лютого, було відносно спокійно. Особливо на тлі останніх трьох днів, коли ворог шаленів...

31 березня Збройні сили України звільнили Лукашівку та Слободу – важливі для контролю дороги на Київ та безпеки міста і села. Згодом чернігівці дізналися про ще кілька успіхів і нарешті почули офіційно – справді, рашисти відходять. Не зовсім зрозумілі їхні наступні наміри (можуть повернутися?), але станом на тепер тисячі одиниць бойової техніки орків залишають межі області.

Відомий журналіст Юрій Бутусов назвав події, які ми переживаємо, перемогою під Києвом. Вочевидь, російська орда відступає не сама по собі, а тому, що її плани були зірвані громадянами України: Збройними силами, теробороною, місцевими мешканцями, котрим відомо, що Чернігівщина – край партизанської слави. Тож поважна частка перемоги під Києвом – це оборона Чернігова, бойові дії навколо Ніжина, Прилук, інших населених пунктів. При цьому Чернігів та Оперативне командування «Північ» зіграли видатну роль,

відтягнувши на себе чимало підрозділів і порушивши логістику орків. Було, зокрема, зірвано можливість синхронного підходу ворога до Києва одночасно з правого та лівого берегів Дніпра. Зрештою, головна мета рашистів виявилася для них тупиком.

Тихий ранок 1 квітня 2022 року в древній столиці Чернігово-Сіверщини виявився дощовим. Відповідно, людей на вулицях було мало, що разом створювало майже мирну картину – якби не перегорожені вулиці... Але насправді небезпека не минула – місто й надалі може зазнавати нападів як реактивних установок, так і ствольної артилерії.

Внаслідок попередніх обстрілів місто і навколишні села зазнали глибоких ран: рашисти перетворили на руїни цілі квартали садибної забудови, пошкодили чимало багатопверхівок, постраждало кілька історичних будівель. Проте, мабуть, найголовніше зараз – ворог понищив критичну інфраструктуру.

Стан та обсяги вражень такі, що навіть за відносно спокійних умов неможливо швидко відновити життєзабезпечення міста. Майже немає електрогенерації, а лінії електропередач навколо знищені. Це означає, що нормального живлення не буде протягом невизначено тривалого часу. Зарадять становищу хіба що «веєрні» підключення, і то не скрізь. Тобто все, що пов'язано зі струмом, залишатиметься переважно мертвим.

Орки розгромили виробничі потужності гордості міста – «Чернігівводоканалу». Це сучасне комунальне підприємство, яке забезпечувало Чернігів якісною артезіанською водою. Ординці цілеспрямовано гатили по водозаборах та системі акумуляції води, понищивши їх. Тепер вибірково є лише технічна вода та водовозки. Вочевидь, питання теплопостачання не стоїть на порядку денному – поки що неможливо відновити. Та й нема кому – переважна більшість фахівців залишили місто. Між тим, позаду – чотири тижні в холодних квартирах, а попереду – щонайменше два. Рашисти попалили спеціальну комунальну техніку – її просто не вистачатиме для виконання необхідних функцій з обслуговування мешканців. Хіба що тимчасово в якомусь обсязі – невідомо скільки. А ще – зруйновані мости, що дуже ускладнює доставку вантажів. Це означає, що страждання міста не припинятимуться.

Чернігів, разом з навколишніми селами, фактично свідомо пожертвував собою заради захисту Києва. Тепер, коли інтенсивність бойових дій на Сіверському напрямку, вірогідно, зменшиться, чернігівці звертаються до столиці України і просять про допомогу –

щоби ліквідувати гуманітарну катастрофу, відновивши забезпечення мінімальних потреб мешканців. А відбудовуватимемось уже разом.

День. – 2022. – 1 квітня <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/tysha-v-chernigovi?fbclid=IwAR3PoqBRoUVALgDvv9pk08JyzCwsW7RpQAtZumhBqrxgqKEIEQOBEqH9KWc>

ЧЕРНІГІВ ВИСТОЯВ

Прадавнє місто після навали російських окупантів.

Чернігів зазнав обстрілів вже в перші години нападу ординців 24 лютого – насамперед, місце розташування прикордонного загону. Їхня інтенсивність значно збільшилася ввечері того ж дня – коли орки зробили першу спробу увійти до міста. Потім їх було ще кілька – кожного разу такі атаки супроводжувалися канонадою, а ракети, снаряди, міни часто летіли за принципом «куди Бог пошле». Це були як фугаси, так і касетні вибухові пристрої. Використання останніх робило будь-яке пересування містом небезпечним.

Наприкінці другого тижня облоги ситуація дещо змінилася – орки не змогли взяти місто, тому перейшли до цілеспрямованого нищення його критичної інфраструктури. Місто обстрілювалося зі ствольної артилерії, ракетної, а також мінами. Особливо гнітюче враження залишилося від авіанальотів, коли ординці скидали некеровані бомби ФАБ-500. Вирва від таких подарунків – більше людського зросту.

Над містом постійно були величезні клуби диму від попадання у промислові підприємства. Особливу потенційну небезпеку становило пошкодження резервуару аміаку на продуктовому підприємстві, але пошкодження було швидко ліквідовано. Щоденні та щонічні обстріли різної інтенсивності тривали до останнього дня (причому, суттєво збільшилися наприкінці березня), поки війська орків залишалися біля Чернігова та припинилися лише в день їхньої втечі – 1 квітня.

Називаються різні дані щодо руйнації Чернігова – 40%, 70%. Точних показників поки що немає, йде збір інформації.

Аби краще зрозуміти ситуацію, зверну увагу на особливість міста – попри значні розміри (285 тис. мешканців) домінуючою є садибна забудова. Є квартали, що забудовані виключно багатопверхівками (так звані «спальні масиви»), але в більшості випадків справа виглядає так: фасадна частина вулиць забудована багатопверхівками, а за ними ховаються розлогі простори садибної забудови. Особливо добре це видно на знімках згори: на них велике місто нагадує гігантське село.

Якраз одно-двоповерховий Чернігів постраждав найбільше: якщо снаряд чи ракета влучала в висотний будинок, то вони зазнавали втрат, але стояли. Від менших будинків залишалися лише руїни. Найбільше їх

на території Бобровиці, старої та нової Подусівки, на Масанах (історичні назви територій міста), вулиці Кільцева. Часом вони нагадують Герніку – в сенсі суцільних руйнацій. Як правило, саме через ці місцевості російська орда намагалася прорватися до міста, тут точилися запеклі бої, велися обстріли.

У районах міста, де переважає багатоквартирна забудова, зруйновані чи пошкоджені окремі, але дуже важливі будинки. Це переважно локальні руйнації. Так вибуховою хвилею «накрило» обласний кардіоцентр, поруч – дві школи та відразу кілька висотних будинків. Знімок останніх потрапив на першу шпальту The New York Times. Кілька влучень є в багатоповерхівках на Масанах та в районі вулиці ім. Рокосовського. Тут же зруйновано торговельний центр «Епіцентр». Пошкоджені Чернігівський головпоштамт, державний спортивний комплекс, відомий як стадіон ім. Ю. Гагаріна, лижна база олімпійського резерву, трьохзірковий готель «Україна», дитяча стоматологічна поліклініка, міський ринок (частково знищений), будинок Спілки художників України (історична споруда пожежної частини), три бібліотеки (обласна та дві міські), чотири лікарні (крім кардіоцентру, ще друга міська, районна та онкологічний диспансер), щонайменше чотири школи та два дитячих садочки, дві нафтобази... Серед згаданих – кілька історичних споруд. Це лише великі руйнації, дрібніших значно більше...

Що вкрай погано – дуже сильно зруйновані системи комунацій, насамперед, електро- та водопостачання. Ворог цілеспрямовано бив по об'єктах генерації струму, видобутку та акумуляції питної води. Остання за якістю була однією з найкращих за своїми показниками в Україні. А тепер – лише технічна. Бо орки знищили водозабори артезіанської води.

Додамо до цього переліку руйнацію за допомогою авіабомб мосту через Десну, що в межах Чернігова. Названі об'єкти – дуже дорогі, а їхнє відновлення в багатьох випадках є технологічно складним. Мабуть, тому так складно вирахувати відсоток ординського нищення Чернігова.

Голос України. – 2022 – 11 квітня <http://www.golos.com.ua/article/358517>

ЛЕКЦІЯ ТА СПОВІДЬ ВІД ВОЛОДИМИРА БОЙКА

Весь час із 24 лютого й дотепер я не залишав Чернігова. Крім першого дня – 24 лютого о четвертій ранку вирушив автобусом до Києва. Але вже десь за годину прочитав повідомлення журналіста Валентина Торби (газета «День»), що почалося: росія бомбардує Київ, Бровари, інші міста, – розповідає свою історію Володимир Бойко. – Підійшов до водія і перепитав, чи він знає про це. Сказав, що ні. Автобус зупинився в селі Кіпті, що за 40 км на південь від Чернігова. Пасажири ледь не пів години вирішували, що робити далі. У підсумку п'ятеро людей вирішили повернутися до Чернігова, більшість далі попрямувала до Києва. До речі, один пасажир поспішав на літак і просто не повірив, що рейсів уже не буде...

Я вирішив повернутися до Чернігова й залишитися тут, хай би що відбувалося. Єдине, про що шкодую, – що не вивіз відразу маму, котрій 81 рік, у безпечніше місце. А треба було.

Попутною фурую доїхав до села Іванівка, що за 12 км від Чернігова. Порадував водій-одесит. Він гучно обурювався з нападу росії, демонструючи свою патріотичну позицію, і, попри очевидну війну, вважав своїм обов'язком доїхати до місця призначення, завантажити продовольство й лише після цього повертатися до Одеси.

Перші вибухи виразно почув на в'їзді до села Іванівка, де пересів на приміську маршрутку. Лунали вони зі сторони селища Гончарівське, де базується українська Сіверська бригада. Про себе відзначив: який у тому сенс, адже військові вийшли звідти ще кілька днів тому. Згодом таких проявів дурості російської орди надивився чимало.

У Чернігові, десь близько сьомої, зайшов на роботу, зібрав мінімум необхідного (як з'ясувалося – замало), поспілкувався з двома співробітниками, яких побачив, для більшості написав до корпоративного месенджера, щоб на роботу не приходили – працюватимемо дистанційно. Навіть зробив два інтернет-включення: одне за програмою DOBRE, інше – U-LEAD з Європою. В обох випадках ішлося про навчальні заходи, що на тлі навколишніх подій виглядали фантасмагорично.

А далі – повернення додому (десь пів години пішки) містом, що раптово змінилося. У повітрі стояв виразний запах гарі, причому чогось синтетичного. Повз мене промчало кілька автівок «швидкої», рух машин виглядав дивно: їх було мало, а наявні мчали особливо не звертаючи увагу на правила. Біля банкоматів вишикувалися довжелезні черги. Час від часу було чути вибухи – ближче, далі. Повернув до магазину продтоварів – вони ще були відкриті, охорона пускала

обмежене число покупців. Полиці виявилися напівпорожніми, тож брав, що було. І правильно, бо вже наступного дня абсолютна більшість торговельних точок закрилася (нормальна робота ще й нині не відновлена).

Уже вдома подивився новини, побачив відео довжелезних колон орків – вони просто їхали селами й малими містами Чернігівщини. Це означало, що за дві-три години мав відбутися бій біля самого міста».

Зі статті Миколи Тимченка «Чернігівські руїни».

День. – 2022. – 12 квітня // <https://day.kyiv.ua/uk/photo/chernigivski-ruyny>

ФРОНТОВЕ МІСТО...

Попереджувальні кроки й поради з Чернігова, який місяць був у оперативному оточенні ворога. Чимало співгромадян у лютому-березні цього року пошкодували, що не зробили деякі попереджувальні кроки, щоб полегшити тяжкість удару російської орди. Про ймовірність його ми знали, але вірити не хотілося. Навіть якщо попереджали інших. На тепер мій рідний Чернігів та його мешканці намагаються оговтатися від того, що сталося, тяжко поранене місто поступово, повільно оживає. А люди питають одне одного – чи вони не повернуться? Особливо після інформації про жахіття Бучі, Бородянки, інших міст та сіл.

Щоб не забулось дозвольте поділитися власними спостереженнями: на що слід звернути увагу, коли відомо – на місто насувається війна. Писатиму саме про місто, бо у селах та селищах дещо інший алгоритм. Оминатиму щоденні обстріли та реакцію на них, долю вимушених переселенців, звірства окупантів – то окремі теми. Мовиться не про них, а про буденність мешканців у фронтовому місті.

З огляду на попередження американських та польських друзів автор цих рядків був переконаний у невідворотності великого зіткнення. Щоправда, сприймав його більше як загрозу. Тому з інтересом читав поради на кшталт «тривожної валізки». Дещо з того знадобилося, але реальність виявилася значно багатоманітною.

Почнемо з електроенергії. Якось важко собі уявити велике місто майже місяць без струму. Саме так жив ледь не весь Чернігів з 9 березня по 4 квітня 2022 р. (за невеликими й то – тимчасовими виключеннями). Краще почував себе той, хто вчасно придбав електрогенератор та (!!!) запасся паливом для нього. Це дало змогу тримати в робочому стані навіть холодильники, використовувати інші значні електроприлади, не кажучи вже про дрібні. Йдеться насамперед про господарів садиб, але могли кооперуватися й мешканці багатоповерхівок, особливо, якщо вони перед тим об'єдналися в ОСББ.

Зручними виявилися пристрої, що використовують енергію сонця – світильники або (краще) побутові сонячні батареї в будь-якому форматі, починаючи від найменших. Принаймні вони дозволяли «оживити» дрібні побутові пристрої. Мінус – ефективні вони за яскравого сонця, а от за хмар... Хоча – треба дивитися коефіцієнт корисної дії батареї, може й вистачить.

Так само корисні невеличкі динамо-машини, що обертаються руками (або ж ногами). Але їх ще треба вміти змонтувати та прилаштувати – з усіма необхідними перехідними пристроями. В принципі на таке здатен просунутий користувач, яких у нас чимало. Або ж мати заздалегідь готовий до застосування пристрій. Користь очевидна: смартфон зарядите та спортом займетеся.

До речі, щодо відмови від розумного телефона та тимчасового повернення до кнопочкового. Власний досвід засвідчив – навряд чи це хороша ідея, бо фактично не можна відмовитися від такого гаджета, особливо, якщо комп'ютер недоступний – через брак струму чи зіпсувався (а ремонтувати нема де та кому). Тоді цей пристрій – і зв'язок, і база даних, і навіть робоче місце. А от другий смартфон у робочому стані (навіть не надто сучасний) мати поруч не завадить.

Потрібні дві значні за ємкістю (10000 мА·год та більше) павербанки. Тобто один – десь на підзарядці (знайдете місце), а інший – використовуєте. Тоді можна бути постійно на зв'язку й не нервувати, коли бачите як зменшується відсоток зарядки. На жаль, ноутбуку це нічим не допоможе – хіба що ви щасливий володар портативної зарядної станції. В останньому випадку можна собі дозволити включити навіть пральну машину, телевізор чи мікрохвильову піч. Теоретично така станція гарно працює в парі з генератором струму (не пробував).

Батарейки – так, потрібні у великій кількості. Це одна з інтернет-порад. Згадується вона добрим словом, коли зникають електронні джерела інформація – для радіоприймача (який ще треба мати). Смартфон не допоможе, бо доводиться економити заряд та включати лише за нагальної потреби. Ще й інтернет геть поганий. Тож залишається радіо та... чутки. Додам від себе – батарейками варто запастися різними, бо заздалегідь можете не вгадати для яких пристроїв їх використовуватимете.

Скажімо, для ліхтариків, щоб освітити приміщення, що опинилося в суцільній мряці. Звичайні акумуляторні пристрої не допоможуть – бо струм зникає на дні та тижні. Не забуваймо про різноманіття світлодіодних ліхтариків, потрібні такі: у вигляді свічки (кемпінговий);

звичайний (ручний), але потужний; схожий на шахтарський (той, що чіпляється на голову).

Не забуваймо про примітивні, але перевірені століттями засоби. Кілька великих (аби горіли довго) свічок разом зі значною кількістю сірників не залишать вашу хату темною. Більш цивілізованими (хоча й не такими романтичними) є гасові лампи (лампи Лукашевича) – вони дуже практичні, навіть зроблені естетично – під старовину. На жаль, не без специфічного запаху. Але його можна пережити.

Зникнення струму – передвісник припинення водопостачання та водовідведення (втім, воно може зупинитися й з іншої причини – через цілеспрямовані удари ворога по водозаборах). Після першого ж такого збою чернігівці засвоїли – треба якнайшвидше набирати воду в усі можливі місткості. Але для початку їх необхідно мати – відра й таке інше, у великій кількості. Щоправда, колись ці запаси води все одно завершуються. В такому разі доведеться її шукати десь у місті. Для технічних потреб можна використовувати воду з річки. А для питної води дуже зручними виявилися бутлі по 5 та 6 літрів, що колись продавалися в магазинах (останні в блокованому місті переважно не працюють та сприймаються як явища з потойбічного життя). Тож у кого є – краще зберегти. А ще – тримати якийсь запас води під рукою. На всяк випадок.

Щодо назад у минуле – виявляється, що газ у будинку може залишитися чи не єдиною складовою цивілізації, що зникла. Опалення від сучасного котла не буде, адже він потребує електроенергії. Але їжу приготувати можна та якимось зігрітися на кухні. Втім, газ не гарантований – у Чернігові його отримували три чверті споживачів. На випадок припинення постачання бажано мати хоча б невеличку горілку з автономним газовим балоном – на 5 літрів (туристичну). Вона вкрай потрібна, якщо в будинку ніколи й не було газу, бо він висотний (понад дев'ять поверхів). У іншому разі доведеться заготовляти дрова та палити вогнище у дворі чи шукати щасливіших сусідів з інших будинків. Зовні виглядає ефектно, але чомусь швидко набридає.

Та й ця проблема якимось розв'язується. Гірше з холодом, що супроводжує всюди протягом тижнів. Якщо війна застала вас під час опалювального сезону, найімовірніше, незабаром централізованого постачання тепла не стане. Тоді вже біля 17.00 години опиняєшся в переважно темному приміщенні, де температура коливається від +5 до +10 градусів. Тому застися важкою пуховою ковдрою та кількома звичайними – хороша ідея. Добре також допомагають термоси, що довго зберігають окріп, але тепер це рідкість. Навряд чи вийде

опалюватися якимось різновидом «буржуйки» – сучасні багатоповерхівки до них переважно не пристосовані. Таланить мешканцям садиб, що зберегли пічне опалення та запасилися дровами чи вугіллям. Звичайно, якщо вони розташовані в районах, де активні бойові дії не ведуться. Інакше... Мабуть, усі бачили, що ординці нарobili в навколишніх селах та околицях Чернігова.

З їжею простіше, навіть є позитив – починає по-новому цінувати смак домашньої консервації. Якщо вчасно про неї потурбувався. Дуже швидко виявляється, що овочів у домі варто тримати в рази більше, ніж за звичай – їх не можна купити кожного дня та й ціна злітає. Тож кілька сіток картоплі, кілька кілограмів моркви, цибулі, буряка, хоча б три капустини – це добре, заспокоює. Крупами, цукром, сіллю теж варто заpastися. Гірше з м'ясними та молочними продуктами. З огляду на обставини якимось смішно було слухати поради про їхнє зберігання в холодильниках, що не працювали кілька тижнів. Вихід очевидний – це солонина, а також запаси м'ясних та рибних консервів, сухе молоко та інші подібні продукти. Також добре сир – він доволі довго зберігається.

Що дуже важливо – ліки. В Чернігові абсолютна більшість аптек не працювала, а придбати необхідне чим далі ставало важче. Між тим будь-яка, навіть незначна хвороба чи рана, в місті, де бракує медичних препаратів, а більшість лікарів виїхали – дуже небезпечні. Тому бажано вдома мати запас ліків та засобів від найпоширеніших хвороб – верхніх дихальних шляхів, отруєнь, тиску, серцевих нападів, різноманітних спазм, поранень... Плюс тим, хто потребує особливих ліків (скажімо, для зниження цукру) та їхнього щоденного застосування варто мати хоча б двомісячний запас. А за цей час знайти нові.

Є суто технічні, але дуже важливі речі. До них належить готівка. Ми звикли розплачуватися картками та за допомогою смартфонів, тож неможливість їх застосування – шок. У тебе начебто є гроші на рахунку, але зняти їх дуже складно, між тим скрізь вимагають лише готівку. Десь на третій тиждень у блокованих містах гостро відчувається дефіцит купюр та постає загроза переходу до натурального обміну. Тож бажаний хоча б півторамісячний запас готівки в обсягах, звичайних для споживання людини протягом місяця (краще – більше).

І, нарешті, транспорт. Тобто громадський, ймовірно, взагалі не працюватиме. Якщо у вас є машина – це ще не привід радіти: в місті може зникнути бензин та дизпаливо (ординці нищать нафтобази та заправки), а ціна за пальне сягатиме таких висот, що за кермо сідати не хотітиметься. За таких обставин пересуватися можна або пішки, або на велосипеді (але не електричному). Останній дуже, дуже варто мати в

господарстві, до того ж – у справному стані, з помпою та необхідним ремонтним комплектом. Локалізація міста на окремі ділянки в фронтівій зоні – це абсолютна правда. Ровер – найкращий засіб, щоб її розірвати. Хай яким би великим було місто на велосипеді ніщо не є надто далеким. У такий спосіб можна доволі швидко побувати скрізь, де необхідно. Це важливо й з точки зору безпеки – подорожі тривають під звуки канонади, тож затримуватися на одному місці чи повільно пересуватися – небезпечно для здоров'я.

Дуже хочеться, щоб такі знання не знадобилися, але реальність поки що змушує думати про інше. Буду радий доповненням та уточненням, що зміцнюють нашу здатність до виживання та опору.

День. – 2022. – 20 квітня // https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobyci/frontovemisto?fbclid=IwAR1spEwsf5kXNY_Vb_7XOzM9MiYU1wuDILQqRa1VTDQ2FK97kkhl3czonw

УДК 93:35.071.5(477.51)
ББК 63.3 (4 УКР-4ЧЕР-2)
Б 77

Бойко В.

Чернігів: погляд із блокадного міста / Володимир Бойко. Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2022. 48 с.

ISBN 978-617-7062-26-3

До збірки увійшла публіцистика автора переважно в газеті «День» за час, коли місто Чернігів знаходилося в оперативному оточенні рашистських військ наприкінці лютого – на початку березня 2022 р. та за нього точилися бої. Статті створені безпосередньо в розпал подій, містять інформацію про них на теренах міста та області, відображають особистий погляд.

Видання призначене для всіх, хто цікавиться українською історією та урбаністикою.

© Володимир Бойко, 2022
© Сіверський центр
післядипломної освіти, 2022

Володимир Бойко
Чернігів: погляд із блокадного міста
(публіцистика)

Комунальний заклад
“Чернігівський регіональний центр підвищення кваліфікації»
(офіційна скорочена назва – Сіверський центр післядипломної освіти)
Свідоцтво про занесення до Державного реєстру видавців, виготовників
і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 4438 від 13.11.2012.
14000, м. Чернігів, просп. Миру, 43
Тел. (0462) 774-312 Факс (0462) 676-052
Електронна пошта: chcppk@gmail.com
Інтернет: <http://sivertraining.org.ua>

Підписано до друку 07.11.2022 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 2,79. Обл.-вид. арк. 2,82
Тираж _____ екз.

Віддруковано ПАТ «Поліграфічно-видавничий комплекс “Десна”».
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК No 4292 від 02.04.2012
14000, м. Чернігів, пр. Перемоги, 62.
Тел. +38 063 3232832